

Håndbok for etablering og drift av parselhager

Av Siri Haavie

Revidert august 2020

Håndboken er utarbeidet av samfunnsgeograf Siri Haavie (parsellhager.no) for prosjektet Urbant landbruk i Bergen kommune 2015-2018. Frøydis Lindén, seniorrådgiver hos Fylkesmannen i Hordaland, Landbruksavdelingen og Gerd Lithun, rådgiver i Bergen kommune, Etat for landbruk, har vært bidragsyttere i arbeidet med håndboken. Prosjektet ble støttet av Bergen kommune og Fylkesmannen i Hordaland i 2017. Takk også til Helen Gallis (nabolagshager.no), Sarah Skouen (Bergen kommune, 2018), Fylkesmannens landbruksavdeling i Trøndelag og Sunniva Birkeland (parsellhagen på Sortland) for verdifulle innspill.

Håndboken kom ut første gang i 2018, og er sist oppdatert i august 2020. Vi tar gjerne imot kommentarer og innspill til fremtidige revideringer. Innspill sendes til: fmhofli@fylkesmannen.no

Forsidefoto øverst: Siri Haavie. Geitmyra skolehage. Nederst: Erik Marcussen. Brobekk skolehage.

Forord

Interessen for urbant landbruk er økende. Det tas initiativ til stadig nye dyrkingsprosjekter både i byene og i bynære områder, og parsellhager har fått en renessanse. Parsellhagedyrking oppfattes nå ofte som et viktig element i byutviklingen. Stadig flere ser hvordan parsellhager kan fungere positivt for integrering, og hvordan hagene kan bidra til god folkehelse og livskvalitet. Parsellhagedyrking kan også sees på som viktig i et miljø- og klimaperspektiv.

En parsellhage forvalter et dyrkingsareal der den enkelte parselldyrker har sin egen jordflekk, innenfor rammene av fellesarealet. Størrelsen på parsellene kan variere fra noen få pallekasser i størrelse til jordstykker på 10-300 m².

Tidligere ble parsellhagene i stor grad dyrket for å drive matauk, og parsellene var store. I dag er det vanlig med mindre parseller (ofte mellom 20-50 m²), og mange parsellhagedyrkere vektlegger selve gleden ved å se det spire og gro og å høste egendyrket grøde. Parsellhagene er blitt viktige steder for rekreasjon, kreativitet, tilhørighet og sosialt fellesskap, og de har betydning både for psykisk og fysisk helse.

Parsellhagene er også viktige møtesteder på tvers av generasjoner og kulturer. Sammen med andre urbane dyrkingsprosjekter bidrar de til et variert og grønnere bylandskap. De bidrar også til å øke kunnskapen om det økologiske samspillet i naturen og lokal matproduksjon. Noen steder har de bidratt til å sikre at verdifull matjord i utbyggingstruede områder tas i bruk.

I denne håndboken er det samlet informasjon og erfaringer som kan være nyttige for alle som ønsker å etablere parsellhager, det være seg enkelt-personer, borettslag, foreninger eller offentlige instanser. Antallet parselldyrkere varierer mye mellom de ulike parsellhagelagene, men uavhengig av hvor mange parselldyrkere det er på området, ender man ofte opp med de samme spørsmålene og diskusjonene knyttet til drift av parsellhagelaget. Vi håper håndboken kan være til hjelp i etableringsfasen og når ulike problemstillinger dukker opp underveis.

Skal en parsellhage være liv laga, er det ofte en fordel å gjøre et godt forarbeid og dra nytte av andres erfaringer. Etter å ha fulgt en del parsellhager og dyrkingsfellesskap over tid, er vårt inntrykk at tydelige retningslinjer og regler i parsellhagen ofte bidrar til et bedre miljø blant parselldyrkerne. Ved å ha avklarte rammer, et valgt styre, vedtekter og ordensregler, unngår man lett en del problemer og kilder til konflikt. Det er også viktig å ha en ryddig dialog med grunneier, der viktige punkter er nedfelt i en skriftlig avtale.

Håndboken omhandler både fysisk tilrettelegging for parsellhagedrift, parsellhagen som møteplass, organisatoriske forhold, det offentliges rolle, finansiering, samt nyttige tips. Bruk innholdsfortegnelsen til å finne frem til de kapitlene du har mest bruk for, og les gjerne håndboken på nettet. Den har mange elektroniske lenker til det som omtales.

Innhold

1	Begrepsavklaring	6
2	Valg av parsellareal – hva bør man tenke på?	7
2.1	Brukergrupper og tilrettelegging	8
2.2	Fysiske faktorer	12
2.3	Områdets reguleringsstatus og eiendomsforhold	16
3	Økologi og økologisk drift	18
3.1	Hvorfor velge økologisk hagebruk?	18
3.2	Skadedyr og plantesykdommer	19
3.3	Forbud mot sprøytemidler	20
3.4	Kunnskap og kurs	21
3.5	Fremmede og rødlistede arter	22
3.6	Plantearven	22
4	Fysisk tilrettelegging	23
4.1	Jordkvalitet og jordprøver	23
4.2	Fordeler og ulemper med dyrking i pallekarm/dyrkingskasse	24
4.3	Gjødsel	26
4.4	Felles kompost	27
4.5	Pløye eller ikke pløye?	28
4.6	Vannposter og slanger	28
4.7	Flerårige vekster	30
4.8	Inngjerding inne i hagen og rundt hagen	30
4.9	Gangveier	32
4.10	Tilrettelegging for bevegelseshemmede	33
4.11	Redskapsbod og fellesredskaper	33
5	Parsellhagen som sosial møteplass	36
5.1	Tilrettelegging for fellesskap	36
5.2	Arrangementer og fester	38
6	Inndeling i parseller	39
6.1	Kart over parsellområdet	39
6.2	Fordeling av parseller	40
7	Holde arealet i hevd	42
7.1	Krav om oppstart om våren og ugresskontroll	43
7.2	Dugnader	43
7.3	Ulike vedlikeholdsløsninger	44
8	Organisering og drift av en parsellhage	45
8.1	Ulike modeller for drift av parsellhager	45
8.2	Styrets rolle	47
8.3	Årsmøte	54
8.4	Økonomi og fastsettelse av parsell-leie	54
8.5	Statistikk	55
8.6	Årshjul for faste aktiviteter i parsellhagen	56
8.7	Ansvarsgrupper	58
8.8	Kommunikasjon internt i parsellhagen	58
8.9	Kommunikasjon eksternt	62

9	Kommunens rolle	64
9.1	Kommunale planer	64
9.2	Hvem skal man kontakte?.....	65
10	Finansiering.....	68
10.1	Offentlig støtte.....	68
10.2	Stipender og legater og andre støtteordninger	69
10.3	Utforming av søknader	69
11	Litteraturliste	71
11.1	Film	71
11.2	Rapporter, artikler, litteratur fra Norge	71
11.3	Rapporter, artikler, litteratur fra utlandet.....	72
12	Vedlegg.....	73
1.	AVTALE MED GRUNNEIER OM LEIE AV PARSELLAREAL	73
2.	VEDTEKTER.....	75
3.	ÅRSMØTETS OPPGAVER	77
4.	STYRETS OPPGAVER	78
5.	LEIEKONTRAKT FOR EN PARSELL.....	80
6.	ORDENSREGLER.....	81
7.	OPPSIGELSE AV PARSELL.....	85
8.	PRESSEMELDING	86

1 Begrepsavklaring

En **parselhage** er et dyrkingsareal som er delt inn i flere mindre parseller. Parsellene leies ut til interesserte som ønsker å dyrke grønnsaker og andre vekster til eget bruk og ikke for salg. Det er flest private leietakere i en parsell, men offentlige institusjoner som skoler, barnehager eller aldershjem, kan også være medlemmer. På parsellene er det ikke lov til å bygge permanente konstruksjoner, og inngår i kommunene arealplan som et LNF-område (Landbruks, - natur og friluftsområde).

Gjennomsnittsstørrelsen på enkeltparsellene som leies ut er ca. 20 m². I noen parselhager leies det ut pallekarmer eller andre avgrensede dyrkingsbed, og ikke jordstykker. Parselhagene er som oftest på offentlig eid grunn, men kan også ligge på privat grunn. Noen områder er regulert til parselhagedrift, men de fleste parselhagene ligger på grunn regulert til andre formål.

Karmer kan danne en god struktur i en parselhage, men mange vil ha frihet til å forme sin egen parsell fra år til år. Foto: Frøydís Lindén

En **kolonihage** er en samling dyrkingsparseller/tomter på kommunal eller privat grunn i byer eller bynære strøk, der det er lov å bygge en permanent konstruksjon med en gitt høyde og grunnflate. Reglene kan variere, men en [kolonihage](#) har nesten alltid en hytte tilrettelagt for enkel overnatting, som ikke kan brukes til helårsbolig. Kolonihagene er organisert i Norsk kolonihageforbund, og har egne reguleringsbestemmelser i kommuneplanenes arealdel.

Felleshager er en form for nytte- og prydhager som driftes i fellesskap av en gruppe mennesker. Felleshagenes utforming varierer; de kan være små eller store, etablert i kasser på asfalt eller direkte på jordarealer. Felleshager kan likne på [andelslandbruk](#), men har sjelden som hovedformål kun å produsere mat/grønnsaker til sine medlemmer. Mye av hagenes funksjon er knyttet til deres betydning som sosiale møteplasser. Tilhørigheten til området og fellesskapet gjennom hagearbeidet kan bety mye. Enkelte felleshager har sitt utspring i en tilrettelagt dagaktivitet for personer tilknyttet ulike institusjoner.

2 Valg av parsellareal – hva bør man tenke på?

Skal man få det til å spire og gro kommer man langt med entusiasme, og entusiasmen kan holde i årevis hvis mestringsopplevelsene blir mange. God planlegging og tilrettelegging kan imidlertid være avgjørende for både mestring og hageglede. For eksempel vil en rekke naturgitte faktorer ha betydning for hvor godt egnet arealet er som dyrkingsareal. De fysiske forholdene vil også ha betydning for opplevelsen av hagearealet, og hagens potensiale som rekreasjonsareal og møteplass.

I dette kapittelet omtales kort noen forhold man bør ta hensyn til ved etablering av nye parsellhager; fysiske faktorer som solforhold, vanntilførsel, vindforhold, jordkvalitet, drenering, støy og forurensning. I tillegg omtales noen andre sentrale forhold ved valg av areal (hvis man i det hele tatt har et valg), som områdets reguleringsstatus, eiendomsforhold, arealstørrelse, lokal infrastruktur og tilgjengelighet.

Først bør man imidlertid tenke igjennom hvem man ser for seg at brukerne av parsellhagen vil være – hvem er det man skal tilrettelegge for?

Et mylder av nye medlemmer i Storetveitmarken parsellag er på dugnad i 2019. Foto: Jorun Karin Egge

2.1 Brukergrupper og tilrettelegging

Parsellhager eller felleshager kan ha ulike formål og ulike målgrupper. Avhengig av brukerne kan det være behov for varierende grad av tilrettelegging. Institusjoner kan ha behov for å tilrettelegge for bestemte brukere, for eksempel demente eller mennesker med bestemte funksjonsnedsettelse. Et hageareal tiltenkt barnehager og skoleklasser vil måtte tilrettelegges slik at mange barn kan være på området samtidig, uten at slitasjen på hagen blir for stor. Andre parsellhager kan ha som formål å være dyrkingsareal kun for enkeltpersoner eller familier, og kan da utformes på en litt annen måte.

Det er nyttig å tenke igjennom i forkant hvem som vil bli de største brukergruppene, og om det bør tas spesielle hensyn ved etablering og organisering av parsellhagen. Grovt forenklet kan parselldyrkerne deles inn i noen kategorier:

Enslige yngre og par uten barn bruker ofte parsellhagen for avkobling og kreativitet. Denne gruppen liker ofte å ha venner med i hagen for grilling og sosialt samvær, eller å nerde med sitt eget dyrkingsprosjekt. Ikke sjelden er de opptatt av ureist og kortreist, sunn mat.

Småbarnsfamilier tar gjerne barna med for å la dem oppleve en grønn lunge i byen og for å leke på fellesområdene. De ønsker å lære barna å bli glade i naturen og få et forhold til hvor maten kommer fra. De mest aktive foreldrene gir barna egne dyrkingsoppgaver og har et pedagogisk prosjekt knyttet til det å være i parsellhagen. Men mange travle foreldre har ofte ikke så mye tid å tilbringe i hagen, og får ikke alltid tid til de store dyrkingsprosjektene eller å holde parsellen ugressfri. Gi dem gjerne areal i nærheten av et fellesareal eller lekeareal.

Eldre bruker ofte mye tid i hagen. Hovedmotivasjon for mange er å holde seg i form og å dyrke for høsting og hygge. Mange er opptatt av ryddige avtaler, og de er som regel pliktoppfyllende i forhold til dugnader og fellesoppgaver. Tilby dem gjerne en parsellhage i nærheten av redskapsboder og vannposter – det kan lette arbeidet.

Mange **personer med utenlandsk opprinnelse**, og særlig personer med ikke-vestlig kulturbakgrunn, har erfaring med å dyrke grønnsaker fra hjemlandet. For noen er parsellhagen en viktig sosial arena og et sted der man gjerne lager og spiser middag med familien. Hvis nye parselldyrkere har språkutfordringer kan det være lurt å få personen(e) til å ta med en bekjent eller slektning som tolk på en omvisning i hagen, der dere svarer på spørsmål og orienterer om regler og rutiner. Informasjon på engelsk eller andre språk kan lette informasjonsarbeidet hvis det er flere parselldyrkere med samme språkutfordringer.

Fra Geitmyra skole- og parsellhage i Oslo hvor skoler, andre institusjoner, familier, enslige, unge og gamle, og mange nasjonaliteter har fått til et godt samarbeid over mange år. Foto: Frøydís Lindén

Institusjoner (offentlige eller private) bruker ofte parsellhagene som en pedagogisk læringsarena og/eller som et rekreasjonssted og aktivitetstilbud for brukerne av institusjonen (eldreomsorg, psykisk helsevern, barnehager, skoler etc.). Dyrkingsarealet til skoler og barnehager kan med fordel legges tett opp mot fellesareal og felles redskapsboder. Kanskje kan dere ha nytte av å se på [veilederen for tilrettelegging av uteareal for barnehager](#) (2006) når fellesarealer skal planlegges.

2.1.1 Valg av lokalitet

Kampen om arealene i byer og tettsteder innebærer at det i dag sjelden er større arealer som kan avsettes til parsellhager i sentrale eller sentrumsnære strøk. I bykjerner blir løsningen derfor ofte å opprette mindre parsellhager i tilknytning til borettslag og nabolag, eventuelt småhager med dyrkingskasser på tak eller på grus eller asfaltareal.

Det er en stor fordel at parsellhagene ligger nær boligene til hagedyrkerne. Da blir det enklere å følge opp hagen, og hagen får lettere en funksjon som møteplass i nærmiljøet. Er det kort vei til hagen, stikker man lettere innom for en hageøkt eller en kaffekopp i hverdagen, og parsellhagen blir lettere en del av dagliglivet.

Hvis man har valgmuligheten bør arealet være lett tilgjengelig med kollektivtransport, så man unngår mye bilkjøring og et stort parkeringsbehov ved parsellhagen. Det er med andre ord viktig å ta seg god tid til planlegging, og undersøke eiendomsforhold og tilgjengelig areal nøye. Spør gjerne ressurspersoner blant medlemmer og bekjente om hjelp til å kartlegge areal, eller henvend deg til ditt lokale landbrukskontor eller de som forvalter park og offentlig areal i din kommune.

2.1.2 Arealstørrelse

Det er ikke et mål at parsellhagen skal være størst mulig, selv om det er en fordel å ha flere å fordele fellesutgifter og dugnadsarbeid på, for det koster å investere i vann, redskaper etc. En gruppe på 15-20 personer er en oversiktlig hagegruppe, men vil kreve like mye og god organisering som et større parsellhagelag på 50-80 parsellhagedyrkere (ca. 2-3 dekar).

I byer er arealstørrelsen ofte gitt ut fra tilgjengelig eller tildelt dyrkingsareal. En viktig beslutning blir da hvor mange parseller arealet skal deles inn i. Er man heldig og har ubegrenset tilgang på areal, kan hver enkeltparsell tilpasses etter ønske, men dette hører til sjeldenhetene.

Etterstad parsellhage i Oslo har parseller på 25 m² og 50 m². De siste årene har det til enhver tid stått 120-130 personer/familier på ventelisten. Foto: Siri Haavie

Erfaring viser at det ikke er mange som klarer å vedlikeholde et stort areal. Det kan derfor være en god idé å dele inn i forholdsvis små standardareal, og heller gi ivrige medlemmer mulighet til å leie to parseller mot dobbel kontingent. Dette må i så fall nedfelles i vedtekter eller retningslinjer for parsellhagen. Dere bør beregne ca. 1/3 areal ekstra for fellesareal hvor vannpost, benker og fellesbod skal være. Vil man ha lekeareal, felles frukt- og/eller bærrområde og plen til fest og rekreasjon, legger dette også føringer på arealbruken og begrenser antallet dyrkingsparseller.

*En parsellhage er en grønn lunge for både vekster og fellesskap.
Foto: Marienlyst Parsellhage.*

«I Bergen har det vært mangel på parsellhager i mange år, og den eldste parsellhagen Fløenbakken parsellag, har hatt en venteliste på omtrent 50-60 personer over lang tid. Det, sammen med observasjoner om at mange ikke klarte å holde sine parseller vedlike, gjorde at de vedtok å halvere størrelsen på parsellene. Det gjør at hver enkeltparsell der er på omtrent 20-25 m² i dag. Vi tror det har økt mestringsfølelsen og skaper like stor dyrkingsglede som en større parsell»

Styreleder 2016, Fløenbakken Parsellag, Bergen.

2.2 Fysiske faktorer

2.2.1 Sol, vann og vind

Klimaforhold og andre naturgitte forutsetninger vil være av betydning for både inndelingen av parsellene og fellesarealet, og for valg av nyttevekster og prydvvekster.

Det er lurt å snakke med erfarne parsellhagedyrkere og tilgrensende naboer til parsellområdet for å innhente informasjon om dominerende vindretninger og vann- og jordforhold. Kanskje har de også annen verdifull kunnskap om området og nærmiljøet dere kan dra nytte av?

Sol

I tillegg til god jord, er lys, varme og vann de viktigste faktorene for å få gode vekstforhold. Det beste er et sørvendt hellende areal (ikke bratt) som sikrer naturlig drenering, god oppvarming av jorda og lang vekstsesong. Nordvendte, hellende arealer bør ikke brukes til parsellhager eller dyrkingsareal. De vil automatisk ha mindre tilgang på sol, og vil av den grunn ofte ha et kaldere dyrkingsklima og en kortere vekstsesong. Husk også at morgensol er viktigere enn kveldssol når det gjelder tilgang på lys og varme for å gi god vekst.

En solvendt (=sørvendt) helling med naturlig leplanting kan være et bra utgangspunkt for en parsellhage. Foto: Frøydís Lindén

Vann

Er det en naturlig vannkilde i nærheten (naturlig brønn/oppkomme, innsjø eller bekk), er dette optimalt for å kunne lede eller pumpe vann til hagen. Det er ikke alltid man kan velge slike naturlige løsninger, og da bør parsellhagen tilkobles det lokale vannverket.

Å etablere en vannpost med vannmåler kan bli en utgiftspost. Gå gjerne i dialog med grunneier og spør om denne tilretteleggingen kan utføres av grunneier og

avbetales gjennom leien av arealet. Det er vanskelig for et parsellhagelag å ta opp lån, så dette er ofte den beste løsningen.

Vind

Vindutsatte områder vil ha noen av de samme utfordringene som nordvendte hellinger, men vinden kan ofte dempes med leplanting. Ta høyde for skygge og eventuelt tilvekst til leplantingene, slik at ikke parseller blir liggende i skyggeareal i fremtiden. [Les mer om leplanting i boligmiljø i et foredrag holdt av Hageselskapet.](#)

2.2.2 Jord og drenering

Hellende jorder gir naturlig drenering, men er arealet for bratt vil det være utsatt for erosjon hvis jorden er uten vegetasjon. Vann samler seg gjerne opp i bunnen av hellinger eller i naturlige groper i terrenget, så sørg for at vannet har et utløp, eller kan samles opp i en naturlig våtmark.

Jordtypen vil også ha mye å si for jordens evne til å drenere godt. Sandjord og morenejord vil tåle store nedbørsmengder, mens silt og leirholdig jord vil holde på vannet og være våt også langt utover våren. Konstant våt jord gjør jorden kald, og hindrer ofte god vekst. Vannelskende ugress som vassarve, krypsoleie, høymole osv., etablerer seg lett, og blir vanskelig å kontrollere i vassjuk jord.

Noen fuktige arealer kan tilrettelegges for såing og planting med opphøyde bed, for å sikre at røttene ikke blir stående i vassjuk jord. Prøv jorddekke for å stimulere til et godt jordmikroliv. Da er det bare i etableringsåret at jorda rundt plantene dine er svart og fri for vegetasjon. Foto: Frøydis Lindén

Hvis arealer står under vann store deler av vekstsesongen, eller tørker opp veldig sakte, må det grøftes. Det graves da åpne eller lukkede grøfter som leder vann ut av arealet slik at det tørker raskt opp etter mye nedbør. Er det grunnfjell som hindrer utløpet, bør det også sprenges for å skape utløp for vann. Hvis store deler av området må grøftes, bør dette gjøres før parsellhagen tas i bruk. Grøfting må planlegges godt og blir ofte kostbart. Lei gjerne inn profesjonell hjelp (en erfaren entreprenør) til dette. Gå gjerne i dialog med grunneier og spør om det er mulig å få utført dette arbeidet og inkludere utgiftene i den årlige jordleien.

Det bør ikke dyrkes på myrjord siden denne jorden er kald på grunn av konstant høy fuktighet. En myr har også et altfor høyt innhold av organisk materiale. Mye av næringen er bundet i plantematerialet, og brytes nesten ikke ned til tilgjengelig plantenæring. Det kreves derfor aktiv bruk av kunstgjødsel for å få grønnsaksavlinger. Myrjord bør heller ikke dyrkes av klimahensyn, da det som oftest frigis metangass (drivhusgass) ved dyrking av myr.

Er det vanskelig å grøfte og drenere området, bør man unngå å etablere parseller på områder som lett blir stående i vann etter regntunge dager. Disse områdene blir nesten alltid problemområder, og blir overgrodd av ugress. Vil dere likevel beholde parsellområdet, vurder heller å lage en dam eller et tilplantet område med våtmarksplanter på de våteste områdene. Slik kan det biologiske mangfoldet stimuleres og gi et vakkert bidrag til parsellhagen. Ønsker dere å etablere et våtmarksområde eller en liten dam, må dette avklares med grunneier. Du finner mer informasjon om [etablering av dammer i kulturlandskap](#) (veileder fra Fylkesmannen i Hedmark) eller praktiske etableringstips til mindre dammer i hager fra miljølære.no.

2.2.3 God jord

Det beste er en god balanse mellom sand, silt, leire og organisk materiale i jorda. Optimal dyrkingsjord bør alltid inneholde 3-8 % organisk materiale, uavhengig av om jorda er dominert av sand, silt eller leire. Organisk materiale er viktig for god dreneringsevne i mineralrik leirjord, og for å holde på både vann og næring i tørketider. Tilførsel av kompost er et effektivt tiltak for å sikre god jordkvalitet. Det beriker jorda med mikroorganismer og meitemark, noe som gir gode vekstforhold.

Hvis dere skal på befaring til et potensielt parsellområde, kan det være en fordel å ta med en person som er kjent med dyrkingsforholdene i området og som vet hva god dyrkingsjord er. Ta med en spade og ta noen stikkprøver for å vurdere om jordkvaliteten er egnet for dyrking. Grav også flere hull på de laveste delene av området, og sjekk om det er dreneringsbehov på arealet. Nærmere informasjon om forurensningsfare, kompost og jordanalyser finnes i kapittel 4.

2.2.4 Støy og forurensning

I byen kan svevestøv feste seg på plantene, men det kan lett skylles bort før bruk. Partikkelstøv fra luft er derfor ikke et stort forurensningsproblem for trygg dyrking i by. Derimot kan plantene ta opp tungmetaller fra jorda og bli påvirket av forurensning som er i jorda fra før. På areal der det er usikkert om det alltid har vært matjord eller landbruksjord, må det tas jordprøver for å finne ut om jorda er forurenset. For mer informasjon om jordprøveanalyser se kapittel 4.

Forskningsinstitusjonen NIBIO tok i 2012 bladprøver fra vekster i pallekarmhagen [Herligheten i Bjørvika i Oslo sentrum](#). Prøvene viste at det var lite forurensning fra luft i plantene som vokste der. Ren jord ble tilført for å sikre seg mot at plantene tok opp tungmetaller fra jordsmonnet. Foto: Frøydis Lindén

Hvis dere ønsker å dyrke på areal hvor dere er usikre på jordkvaliteten, kan dere dyrke på en tett landbruksduk (for eksempel Mypex) hvor røttene ikke gror gjennom, men der duken drenerer fuktighet. En landbruksduk kan også brukes som skillemateriale i bunnen av for eksempel en pallekarm. Være imidlertid oppmerksom på at plast løser seg opp over tid. Det kan føre til partikkelforurensning og hull i duken der røttene søker ned i den eventuelt forurensete jorda.

Trafikkstøy kan være en utfordring. Mange ønsker seg en parsell nettopp for å komme bort fra hverdagens støy og mas, og ønsker at parsellhagen skal være en rolig oase i byen. Leplantinger og levegger vil kunne minske støyen. Avtal med grunneier om vind- og støydempende tiltak kan etableres før arealet tas i bruk, og om utgiftene til dette kan inkluderes i jordleien.

2.3 Områdets reguleringsstatus og eiendomsforhold

Et områdes reguleringsstatus vil legge føringer for hvorvidt det kan etableres en parsellhage, og hvilket tidsperspektiv man kan ha når man legger til rette for eventuell parsellhagedrift. Se kapittel 9 for nærmere informasjon om kommunale arealplaner og ulike typer reguleringsstatus.

Offentlige arealer: Kommunale arealer har ofte en reguleringsstatus som sier noe om hvilken beskyttelse arealene har i forhold til potensielle utbygginger. Dette kan man sjekke gjennom kommunens tekniske etat/landbruksavdeling/eierskapsenheten.

Private areal hos gårdbrukere, borettslag osv.: Parsellhagedrift på landbruks-eiendommer er i tråd med LNF-formålet (områder regulert til landbruk/natur/friluftsliv). Bønder trenger derfor ikke å søke om dispensasjon for å legge ut areal til parsellhagedrift. Se veileder [Garden som ressurs](#). Dette er en veileder til plan- og bygningsloven som skal gi hjelp til riktig og effektiv saksbehandling av tiltak på landbrukseiendommer. Det må imidlertid presiseres at det ikke kan bygges permanente strukturer på parsellhageområder i LNF-områder eller for nært vann. Da må det søkes om dispensasjon, og planetaten i kommunen bør involveres.

Her bør gruppen av parsellhageentusiaster organisere seg, bli enige om en talsperson/leder og arrangere et møte med privat grunneier for å forklare hva man ønsker, avklare viktige forhold (se sjekklisten i avsnitt 2.3.1 og kapittel 8), og eventuelt inngå en kontrakt.

2.3.1 Sjekkliste

Uavhengig av om det aktuelle parsellhagearealet er i offentlig eller privat eie er det en del viktige avklaringer som bør gjøres før oppstart. Nedenfor følger en sjekkliste over hva som bør drøftes. Det finnes ingen fasitløsninger, men det er viktig at en del avklaringer er gjort før parsellhagen etableres. Dersom dette ikke er gjort på forhånd, kan det bli en kime til konflikt.

Sjekkliste:

- ✓ Areal i m²/dekar må fastsettes på kart med adresse. Enighet om grenser er viktig!
- ✓ Tidsramme for leie av jord. Dato og oppsigelsestid.
- ✓ Restriksjoner på bruk: Flerårige vekster? Uønskede vekster? Støy? Bygging av permanente installasjoner? osv.
- ✓ Forsikringsansvar? Er det behov for forsikring?
- ✓ Strøm og vann? Behov? Hvem tar etableringskostnadene? Er driftsutgiftene inkludert i leieavgiften eller må parsellhagelaget stå for betalingen?
- ✓ Hvem har vedlikeholdsansvar for gjerde, vann, strøm, bod/redskapsskjul og andre permanente fellesløsninger?
- ✓ Stiller grunneier krav om registrering i Brønnøysundregistrene som frivillig organisasjon? Registrering i Brønnøysundregistrene gjør at dere får

organisasjonsnummer, noe kommunene ofte stiller krav om. Det blir også enklere å etablere felleskonto i en bank. Mange stiftelser der man kan søke om økonomisk støtte til etablering, innkjøp av redskaper og lignende stiller krav om registrering og organisasjonsnummer for å kunne søke.

- ✓ Tenk gjennom om grunneiers krav og forventninger er realistiske ut fra ressursene dere har.
- ✓ Det bør avtales et årlig kontaktmøte med grunneier og avtales hvem som har ansvar for innkalling.

Se også kapittel 4 om fysisk tilrettelegging og vedlegg 1 med eksempler på leiekontrakter.

«Den private eieren (bonden) kan ha ønsker om å ta i bruk arealet til aktiv landbruksdrift igjen, og vil derfor kun tilby ettårige kontrakter. Det samme kan gjelde en utbygger eller kommunalt areal under omregulering. Da kan det være et krav eller et praktisk valg å bare kunne dyrke ettårige vekster (ikke flerårige som bærbusker og frukttrær) og ikke etablere permanente installasjoner, slik at arealet raskt skal kunne omgjøres til andre formål. I München er det utarbeidet et eget konsept og leiesystem for parselhager med kortvarige kontrakter hvor bønder leier ut jord til parseller, som de på kort tid kan innlemme i vanlig jordbruksdrift igjen.

Det er en ulempe med kortsiktige kontrakter, men i dette tilfellet var de veldig fornøyde fordi de fikk parselhage i nærheten av der de bor.»

Frøydis Lindén, Fylkesmannen i Vestland (2020), avd. Landbruk

3 Økologi og økologisk drift

3.1 Hvorfor velge økologisk hagebruk?

Skal styret/arbeidsgruppen legge føringer for hvordan parselldyrkerne får drive hagen sin på det lille arealet de selv skal ha råderett over? Skal parsellhagen være økologisk drevet? Det er et spørsmål mange stiller seg ved etablering av en parsellhage.

Både parsellhageeierne, jorda og naturen i området har godt av at parsellhagen blir drevet etter økologiske dyrkingsprinsipper. Økologisk parsellhagedrift er viktig både for å sikre økt biodiversitet i hagen, av pedagogiske årsaker, og av helse- og miljøhensyn siden plantevernmidler kan være skadelige, spesielt for barn. Det bør være enighet om – og kunne argumenteres for – at hagen skal være økologisk drevet, uten at det dermed innebærer at man må følge regelverket for økologisk landbruk og ha besøk av godkjenningsorganet Debio.

*Samplanting er et viktig prinsipp for å forebygge både sykdommer og angrep av insekter. Både nyttevekster og prydevekster kan inngå i en samplanting.
Foto: Frøydís Lindén*

Å legge økologiske prinsipper til grunn for hagedriften, vil bidra til et miljøvennlig og bærekraftig hagebruk, uten behov for kunstgjødsel eller kjemisk-syntetiske sprøytemidler. Det vil også legge til rette for:

- Økt biologisk mangfold i jorden gjennom bruk av kompost og jorddekke (gressklipp etc.)
- Bedre balanse mellom nyttedyr og skadedyr gjennom samplanting og et mangfold av ulike arter. Økologisk hagedrift innebærer at sopp- eller insektangrep ikke så lett tar overhånd.

- Færre rotsykdommer ved bruk av vekstskifte og kompostjord.
- At parsellhagen oppleves som tryggere av småbarnsforeldre og andre som har ansvaret for små barn.

Parsellhagen er et stykke natur i miniatyr. Både barn og voksne kan gjennom hagedyrking få økt forståelse for samspillet mellom ulike arter og økt kunnskap om kretsløpet i naturen, med resirkulering av næringsstoffer som et sentralt prinsipp.

3.2 Skadedyr og plantesykdommer

Det er viktig å forebygge jordbårne rotsykdommer (nematoder og virus) som kan komme med jord, frø eller annet formeringsmateriale som stiklinger, rotknoller etc. og som kan ødelegge avlingen. Det er en god tommelfingerregel å kjøpe [sertifiserte planter og settepoteter](#) fra hagesentre e.l., siden potet fra matbutikken og planter med jord fra andre hager kan ha med seg plantesykdommer. Krav om kjøp av sertifiserte planter eller settepoteter kan inkluderes i ordensreglene for parsellhagen (se kapittel 8).

Et godt vekstskifte bidrar til å redusere angrep av sykdommer og nematoder (rundormer). Spesielt korsblomstrete vekster (kålvekster) er utsatt for sykdommer og skadedyr. Det bør derfor gå syv år mellom hver gang en art i denne familien plantes eller sås på samme sted.

*Det finnes mange modeller av både store og små insekthoteller på nettet. Insekthotellene bør stå lunt, i halvskygge og ikke i solsteken. Livet i et insekthotell kan være interessant for voksne og barn å følge med på, så gjør det mulig å gå helt inntil for å kunne se de små, nyttige insektene våre.
Foto: Frøydís Lindén*

Store insektangrep kan komme i enkelte år, men gir sjelden store og langvarige skader. Det bør derfor ikke settes inn store fellestiltak mot dette, bortsett fra hvis Mattilsynet/kommunen pålegger parsellhagen å foreta en sanering av spesifikke plantearter. Slike pålegg forekommer sjelden.

Soppangrep er ofte negativt for grønnsakenes utseende og holdbarhet. Mange soppangrep kan unngås ved større planteavstand, noe som bidrar til at jorden og bladverket tørker raskere opp. Sopp kan lett skjæres eller skylles bort på høstede planter, og er sjelden farlig for mennesker i de små konsentrasjonene som kan forekomme på de spiselige plantedelene.

3.3 Forbud mot sprøytemidler

Det er vanlig å forby bruk av sprøytemidler i parselhager (i vedtekter eller ordensregler). Sprøytemidler utgjør en helserisiko for både voksne og barn, og kan utgjøre en forurensningsfare for jord og grunnvann. Bruk av sprøytemidler kan også gå ut over det biologiske mangfoldet og den økologiske balansen i hagen. Mange insektmidler virker også på nyttedyr, og vil kunne ramme de «gode hjelperne» i hagen.

*Samplanting, flis/kutterspon/gress i gangene og god planteavstand er gode forebyggende tiltak for å minske omfanget av plantesykdommer og skadedyr.
Foto: Gerd Lithun*

Større insektangrep (for eksempel lus) er som oftest forbigående, men kan resultere i redusert avling eller en del ødelagte roser det året, men dette bør hobbydyrkere i parselhagen tåle uten å ty til sprøytemidler.

Det kreves fagkunnskap for å kunne bruke sprøytemidler riktig. Man må kjenne til optimalt tidspunkt for bruk i forhold til insektenes eller plantesykdommens syklus, og man må ha kunnskap om måten plantevernmidlene virker (mot egg, larver eller voksne individ). Man må også ha kunnskap om hvilken helserisiko sprøytemidler kan utgjøre hvis det ikke tas tilstrekkelige forhåndsregler ved bruk. Ofte vil det være nødvendig med ulike beskyttelsestiltak. I tillegg må man være oppmerksom på risikoen for at sprøytemidlene kan spres ut over feil område og føre til forurensing.

Selv om det er en del hobbypreparater å få kjøpt, er det også tilbakeholdelsesfrist på disse preparatene. I en åpen hage er det en risiko for at noen, for eksempel små barn, spiser av vekstene for tidlig etter sprøyting (før tilbakeholdelsesfristen har gått ut). I en parsellhage med mange brukere, store og små, er det nesten umulig å kontrollere at alle sikkerhetskravene som stilles ved bruk av sprøytemidler blir overholdt.

I 2015 ble det innført et [forbud mot bruk av sprøytemidler på arealer som barn leker på \(Forskrift om plantevernmidler § 21\)](#) . Det er nesten alltid barn i parsellhagene, og det vil derfor være et viktig føre-var-prinsipp å forby bruk av sprøytemidler i hagen.

I ordensreglene eller vedtektene bør det derfor nedfelles et generelt forbud mot bruk av sprøytemidler, med eventuelle sanksjonsmuligheter dersom forbudet ikke blir overholdt. Se forslag til utforming av vedtekter i vedlegg 2.

3.4 Kunnskap og kurs

Mange parsellhagedyrkere ønsker å lære mer om økologisk hagebruk i praksis. Det kan være en god investering å kontakte et økologisk hagebrukslag eller finne frem til erfarne hageeiere med kunnskap om økologisk hagebruk, som kan holde kurs for parselldyrkerne om temaet.

Det finnes mye litteratur om bærekraftig og økologisk hagebruk. I Norge har vi kortere vekstsesong og lavere middeltemperatur gjennom vekstsesongen enn mange europeiske land, noe som innebærer at en del arter og sorter ikke kan dyrkes i Norge (og enda færre i fjellregioner eller i Nord-Norge). Velg derfor gjerne norsk litteratur på feltet som er tilpasset norske dyrkingsforhold.

En kunnskapsrik parselldyrker viser rundt i parsellhagen og forteller om ulike vekster. Foto: Marienlyst parsellhage

3.5 Fremmede og rødlistede arter

Fremmede arter er ofte innførte arter fra utlandet, som ikke har naturlige fiender i norsk natur, og som derfor sprer seg slik at de på sikt kan ta over og dominere floraen i et område. Dette kan føre til redusert biologisk mangfold og økologisk ubalanse.

Hvilke arter som er fremmede (tidligere kalt «svartelistede») kan variere i ulike regioner i Norge, men mange arter har også en nasjonal «svarteliste-status». Listen over fremmede arter i norsk natur ble oppdatert i 2018. Du kan lese mer om hvorfor disse artene ikke er ønsket i Norge på forskning.no, og du finner nyttig informasjon og bakgrunnsstoff i artsdatabanken.no. Inviter gjerne en botaniker til å gå over hagen for å sikre at fremmede arter ikke er i parsellhagen og kan spre seg. Lag en saneringsplan hvis dere finner fremmede arter.

Rødlistede arter er derimot arter som er truet av utryddelse, og som skal tas vare på – de skal altså *ikke* lukes bort eller høstes. Rødlisten består stort sett av ville planter, og disse kan finnes i naturområder rundt parsellhagen eller i viltvoksende deler av hagen.

3.6 Plantearven

Plantearven.no er et bevaringsprogram i Norge for å ta vare på utrydningstruede kulturplanter som det har vært vanlig å dyrke i Norge. Det gjelder både arter som formerer seg gjennom frø, vegetativt (for eksempel potet eller jordbærestiklinger) eller ved poding (frukttrær).

De gamle kulturplantene bidrar til økt biologisk mangfold, men har blitt mindre populære å dyrke fordi de som oftest gir mindre avling enn nyere sorter. Gamle sorter er imidlertid ofte mer hardføre, og de overlever i større grad sesongvariasjoner. Mange er tilpasset småskaladyrking. Se www.plantearven.no for mer informasjon om bevaringsverdige plantearter og sorter. Her finner du også informasjonssteder der du kan få kjøpt planter til hagen (for eksempel kvistsamlinger og podehjelp for gamle fruktsorter) og salg av frø. Den norske organisasjonen [Kvann Seed savers](http://KvannSeedSavers) arbeider for at hobbydyrkere kan bidra til å bevare sortsmangfold blant kulturplanter.

Å plante gamle og sjeldne fruktsorter eller andre utrydningstruede kulturplanter på et av fellesarealene i parsellhagen kan være et hyggelig felles prosjekt som mange vil oppleve som meningsfylt. I noen større parsellhager har man en allé med frukttrær som går tvers gjennom hagen, eller planter dem som en del av en leplanting .

4 Fysisk tilrettelegging

4.1 Jordkvalitet og jordprøver

Det er viktig å kartlegge arealets historie og å avklare med grunneier eller de som har disponert arealet tidligere, hva som ligger under jorda det skal dyrkes i eller på. Dessverre er det mye forurenset jord i byene. Det som ser ut som et frodig og godt egnet grøntareal, kan skjule nedgravd avfall eller tidligere jordforurensing som gjør at området ikke er egnet til matproduksjon. Dersom man er usikker på om jorda kan være forurenset, blir det spesielt viktig å ta jordprøver for å undersøke om det er skadelige stoffer i jorda der man ønsker å dyrke. Jordprøver kan tas for å bestemme jordtype, mengden organisk materiale og næringslager i jorda – og eventuell forurensing.

Jordprøver kan bestilles fra en rådgiver i Norsk Landbruksrådgiving (nlr.no), eller man kan kjøpe en «gjør-det-selv-pakke» på [Felleskjøpet](#) eller [Eurofins](#) (prislister i lenken). Fordelen med å be en rådgiver gjøre jobben, er at dere da også kan få praktiske råd og en fagpersons tolkning av prøvesvarene. Dette er en tjeneste som koster penger og som det må budsjetteres for (eventuelt med prosjektmidler).

I tillegg til standardmålinger som mikro- og makronæringsstoff, pH, moldinnhold (OM) og jordtype, vil det særlig være aktuelt å be om jordanalyser for å sjekke innholdet av tungmetaller (spesielt bly og kadmium). Undersøk om det finnes en analysepakke for privathager, og legg eventuelt til en analyse for tungmetaller. Jordtypene kan variere på et og samme jordstykke, så ta derfor flere prøver hvis dere ser markerte forskjeller i vegetasjon eller jordstruktur. Les instruksjonene nøye, slik at dere tar ut riktig mengde og fra et relevant sted i parsellhagen.

De siste årene har det mange steder blitt etablert dyrkingsbed ved å sette pallekarmer opp på eksisterende dyrkingsjord. Det gjør dyrkingsbedene litt høyere, bidrar til lettere drenering av vann og skaper et avgrenset areal. Hvis god dyrkingsjord finnes, burde det være unødvendig å dyrke i kjøpt jord i en pallekasse. Jorden er en ressurs i seg selv som bør brukes til dyrking. Bruk helst lokal jord også i pallekarmer og bland inn kugjødselkompost for å gi god grunnjødsling til plantene.

Hvis hele parsellhagen etableres på et grus/asfaltareal med pallekarmer/ dyrkingskasser som utgangspunkt, bør hagedyrkerne oppmuntres til å kjøpe kompost og jord fra lokale jordprodusenter, for eksempel jordsorteringsanlegg og kompostanlegg for hagekompost (gjerne i tilknytning til renovasjonsanlegg som tar imot hagekompost). Det kan være både billigere og mer miljøvennlig enn innkjøp av mange småsekker med torv og jord fra hagesentrene, som ikke

nødvendigvis er klimavennlige produkter. Sørg for å be om dokumentasjon på at komposten eller jorden kan brukes til matproduksjon, og at den har blitt sjekket for tungmetaller (klasse 0). [Mattilsynet](#) forvalter forskrift om gjødselvarer og kompost, og har en informativ nettside. Å først lese hva som står der kan være fornuftig før man gjør større innkjøp av kompostjord.

Større åkerlapper kan pløyes eller spadevendes for å klargjøres til dyrking. Når dyrkingsbed er etablert, bør arealet kun lukes og luftes med greip de neste årene. For å unngå næringstap og erosjon bør jorden ha et grønt dekke med planterester eller gressklipp.

På Vestlandet er det en del myrjord i kystnære strøk, der man tradisjonelt har dyrket grønsaker til eget bruk. Dette er en utfordrende jord å dyrke grønsaker i, da den både er våt (og dermed kald) og inneholder store mengder organisk materiale. Myrjord trenger ofte å bli tilført kunstgjødsel (høyt nitrogeninnhold) for å få plantene til å vokse. Hvis myrjord skal tas i bruk som dyrkingsareal, bør det legges vekt på god drenering, og tilførsel av kompost bør begrenses så mye som mulig. Generelt frarådes det å dyrke grønsaker på myrjord både fordi det er vanskelig å dyrke der og av miljøhensyn. (Når myr dyrkes opp frigis klimagassen metan). Forsøk heller å få tilgang til områder med mineraljord.

4.2 Fordeler og ulemper med dyrking i pallekarm/dyrkingskasse

Dyrking i pallekarmer/dyrkingskasser har blitt populært de senere årene, men ikke alle har like gode erfaringer med denne formen for dyrking. Dyrkingskasser er lette å etablere, men de krever mer oppfølging enn det mange kanskje tror. Her, som ellers, kreves det kunnskap og innsats for at resultatet skal bli bra.

Fordeler med pallekarmer:

- Kan plasseres på asfalt, grus og steder der jordkvaliteten er for dårlig til at den egner seg til matproduksjon.
- Egner seg bra for folk som har helseutfordringer som gjør at de kan ha problemer med å ligge på knærne i åkeren, men som kan dyrke i pallekarmer som kommer litt høyere opp.
- Telen går tidligere om våren, så sesongen kan starte tidligere.
- Gir litt beskyttelse mot barns lek – det er ikke like lett å trække oppi dem ved et uhell.

Ulemper med pallekarmer:

- Har stor fordampning om sommeren siden det ikke bare er overflaten på jorda men også sidene i dyrkingskassen som varmes opp. Det gjør det vanskeligere å sikre jevn vanning, og plantene tørker fortere ut og får raskere et trist og skrantende utseende. (Der det dyrkes rett i jorda, vil røttene kunne søke seg nedover og utover til siden etter vann, og vanntilgangen blir mer jevn.)
- Jorda blir tømt for næring i løpet av én sesong, og lite vil vokse de etterfølgende årene hvis man ikke kontinuerlig tilfører mer næring. For å sikre nok næringstilførsel kan det være behov for å fylle på med minst én

sekk med kugjødselkompost i hver pallekarm hvert år. Bruk av veksttorv bør unngås, siden torv utvinnes fra myrer, som er viktige karbonlagre i et klimaperspektiv.

Pallekarmhagen på Ellingsrud i Oslo gir ryddige, praktiske og avgrensede dyrkingsbed, men en nyetablert hage trenger tid for å etablere gode leplantinger. Skal en hage fungere som en god sosial møteplass trengs også utemøbler og annen tilrettelegging. Foto: Frode Westad.

Pallekarmhage utenfor Christinegården i Sandviken, Bergen. Tilpass gjerne avstanden mellom karmene til bredden på gressklipperen eller kantklipperen, slik at det blir lettere å holde gress og ugress under kontroll. Her er det også brukt vevd plastduk (mypex) for å holde ugresset vekk, men vær klar over at duken kan bli slitt og gammel etter en del års bruk, og vil langsomt gå i oppløsning. Det vil etterlate små plastpartikler i jorda som er vanskelige å bli kvitt. Foto: Gerd Lithun.

4.3 Gjødning

Innkjøp av gjødning kan være en del av fellesutgiftene og betales gjennom parsell-leien, spesielt hvis man ønsker kontroll på gjødningsmengden i hagen. Mange parsellhagedyrkere har ikke kunnskap om gjødning. Dersom parsellhagelaget tillater kunstgjødning er det en fare for overgjødning, noe som kan føre til avrenning til grunnvann og vassdrag.

Konsentrasjonen av plantenæringsstoffer (makronæringsstoffene nitrogen, kalium og fosfor (N-P-K)) er lavere i organiske gjødningslag enn i kunstgjødning, og de frigitte stoffene i husdyrgjødningslag og andre organiske gjødningslag. Gjødningsvirkningen blir derfor noe tregere enn med kunstgjødning, men den varer lenger og minsker faren for overgjødning. Det er derfor bra å bruke organiske gjødningslag som kukompost, hønsegjødningslag, lupingjødningslag osv. (de to sistnevnte er i pelletert form og enkle å strø ut i hagen). Felleskjøpet, hagebutikker og [Debios driftsmiddelregister](#) har god oversikt over ulike typer gjødning for økologisk drift. Flytende organisk gjødning kan være et alternativ der parsellhagedyrkerne ønsker en raskere gjødningseffekt i deler av sesongen, og kan kjøpes inn privat.

Kalk er ikke et plantenæringsstoff, men brukes for å regulere pH i jorden. Ved riktig pH (ca. 6,4) trives planterøttene optimalt. Mange steder i Norge er det lite kalkreserver i jorden og forholdsvis mye nedbør eller fuktig jord, noe som bidrar til at både kalk og næringsstoffer vaskes ut. Jevnlig kalking vil derfor være et like viktig tiltak som tilførsel av kompost. Du kan sjekke pH-verdien ved å ta en jordprøve ca. hvert 3-5 år.

På nettet eller i gamle hagebøker kan man finne informasjon om de optimale tidspunktene for gjødning av ulike plantekulturer. Det kan være nyttig å arrangere korte kurs om gjødningbruk og kompostering for parsell dyrkere.

4.3.1 Grønn gjødning

[Grønn gjødning](#) er en frøblanding som sås som en ettårig plantekultur, og som inneholder vekster som binder nitrogen fra luften og samler det i røttene til neste års vekstsesong. Grønn gjødningskultur høstes ikke, men slås 1-2 ganger i vekstsesongen etter avblomstring, slik at nitrogenet i røttene blir tilgjengelig i jorda. Også store arealer kan grønn gjødningsles, men det krever pløying, harving og såing med maskiner.

Vekstskifte med grønn gjødning er en måte å øke og bevare andelen organisk materiale i jorden på. Dette vil sikre god jordstruktur og stabile avlinger over tid. En sesong med grønn gjødning er spesielt viktig for parselljord som inneholder under 3-4% organisk materiale (jordprøver vil si noe om dette (kode OM)). Grønn gjødning kan også dyrkes hvert fjerde eller femte år på deler av parsellen eller inkluderes i vekstskiftet. Det kan også være aktuelt å så grønn gjødning på områder som av ulike grunner ikke kan dyrkes et år, for slik å holde det ugressfritt.

4.4 Felles kompost

Et rikt jordliv med et stort mangfold av mikroorganismer vil sikre god nærings-tilgang for de fleste planter. Årlig tilførsel av kompostjord vi bidra til dette. Kompost er en felles ressurs, og sparer parselldyrkerne for innkjøp av dyre jordforbedringsmidler.

Felleskompost er en god og plassparende strategi, men det bør være en kjernegruppe blant parselldyrkerne som finner ut av hvordan komposten skal etableres – og stelles – for å unngå at store mengder ugressrøtter og ugressfrø overlever i kompostjorden. Kompostering i hver enkeltparsell er også mulig, men tar unødvendig mye plass og fortrenger areal til dyrking.

«I vår parsell samles alt hageavfallet i løpet av sesongen, på en «problemparsell». En ny slik parsell blir tatt i bruk til kompost hvert år. Det kan være tungt for en ny parselleier å spavende en hel parsell som er gjengrodd, men stas å få en parsell som er fornya og jordforbedra med kompost.

Parsellen fylles opp med hageavfall i vekstsesongen og tildekkes om høsten eller våren året etter, med en vevd, pustende plastduk (mypex eller kompostduk) som ikke slipper igjennom lys, men litt vann. Bruk av halmdekke istedenfor en vevd plastduk er et godt alternativ, dersom det er enkelt og billig å skaffe halmen og det er nok til å fylle på i løpet av sesongen. MEN ugraset må ikke begynne å vokse igjen!

Kompostgjengen hos oss valgte å dyrke varmekrevende vekster, som squash og gresskar, i fellesskap på komposten året etter. Det var en gøy aktivitet som var enkelt å engasjere barna i. Det eneste vi måtte passe på var å skjerme plantene fra brunsneglene til plantene var robuste nok. Komposten ble tatt i bruk av alle året etter at det ble dyrket på den. Året etter det igjen, ble den ryddet på dugnad og lagt ut som parsell.»

Knut Sætersdal, tidligere styreleder i Fløenbakken parsellag i Bergen, 2016

Det bør vurderes å avsette et eget areal for greiner/større biter av hageavfall, og ved behov leie inn et hagefirma med mobil greinkvern/kraftig kompostkvern, for oppflising av materialet. Dette gjelder greiner som er tykkere enn en finger, siden disse ikke vil brytes ned i komposten. Kuttersponet fra kvernen vil være bra å bruke som materiale i gangene eller i komposten.

Arrangér gjerne et årlig kompostkurs eller invitér med en kursholder på vandring i hagen, for å gi gode tips til hvordan man lager en god kompoststruktur og vedlikeholder komposten. Hvis felleskomposten etableres på nye steder hvert år, bør styret eller arbeidsgruppen velge ut aktuelt areal før 1. april hver sesong, og sette opp skilt på denne parsellen.

4.5 Pløye eller ikke pløye?

Vanligvis er ikke enkeltparsellene større enn at arealene kan spavendes ved etablering og holdes i hevd med håndredskaper hvert år og gjennom vekstsesongen. Ved oppstart av en større parsellhage kan det imidlertid være bra å få hjelp fra en bonde til pløying og harving. Det vil gjøre det lettere å få kontroll på ugresset, og det vil lette arbeidet med å dele parsellhagen inn i enkeltparseller.

For større enkeltparseller kan også bruk av rotorharv eller jordfreser være aktuelt. Det kan eventuelt være lurt å gå sammen om å leie inn hjelp til dette arbeidet fra lokal bonde, anleggsgartner eller kommunen. Hovedregelen er imidlertid at man bør pløye jorden så sjelden som mulig, og heller prøve å unngå at ugresset etablerer seg ved å luke jevnlig og bruke jorddekke om høsten. Da vil det ofte holde å løsne jorden med et greip om våren. Det gjør at de nyttige mikroorganismene i jorda ikke må reetablere sine leveområder etter pløying og spavending, men kan jobbe videre med å lage optimale næringsforhold for kulturplantene våre.

4.6 Vannposter og slanger

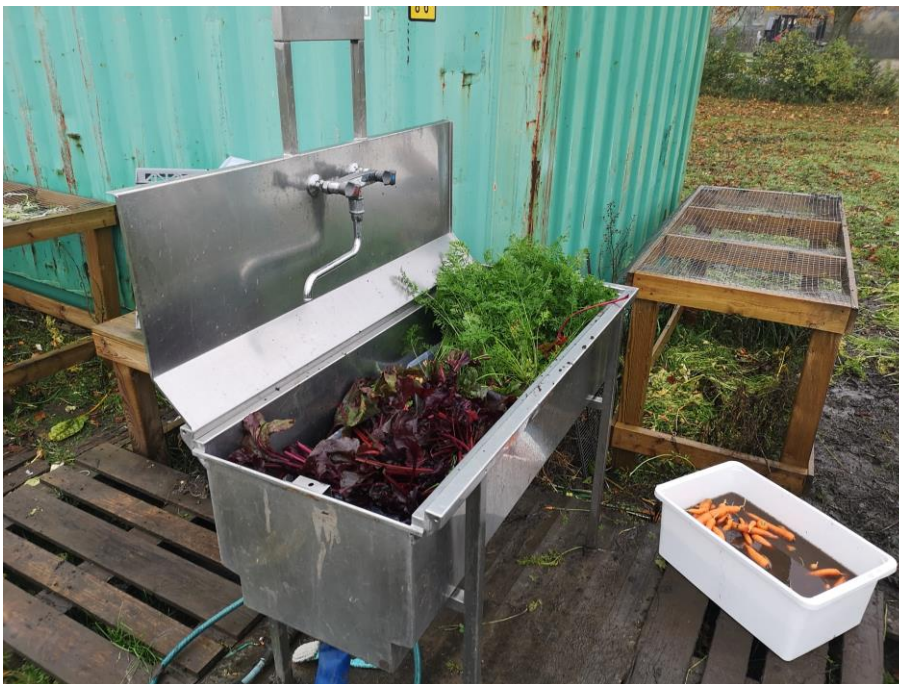
Uansett årlig nedbørsmengde bør det være tilgang til vann på området. Tørre perioder om våren er vanlig, og ingen planter har godt av tørkestress når de spirer eller har lite rotsystem.

Vannslanger over bakken er lette å etablere, men de må tømmes for vann på høsten for å unngå frostskafer om vinteren. Sørg for at det ikke er for langt til vannposten, og legg til rette for at vannslanger kan koples på og strekkes ut til parsellene. Er parsellhagen stor, bør det etableres flere vannposter. En kran som er dobbel eller trippel, vil gjøre det mulig å ha påkoblet en vannslange samtidig som andre tapper vann i kanner. Moderne utekraner er ofte frostfrie og selvdrenerende. Snakk med en rørlegger om hva som vil egne seg best for deres bruk, og sørg for at den delen av budsjettet som skal dekke rørleggerutgifter har en realistisk ramme.

Etabler gjerne flere vannposter dersom det er langt til vannkranen og hageslangen ikke kan strekkes langt nok. Det er god trim i å hente vann i vannkanner, men det må ikke bli et slit. Foto: Frøydís Lindén

Undersøk med grunneier om utgifter til vann er inkludert i leien. Hvis ikke, bør det trolig etableres en vannmåler slik at vannutgiftene kan faktureres etterskuddsvis. Utgiftene til vann må inngå i kontingenten til medlemmene i parsellhagen.

Mange parselldyrkere skyller av grønnsaker og hageredskap ved vannposten, slik at det lett blir sølete der. Det kan være hensiktsmessig å ha en kum for oppsamling av spillvann og en rist inntil vannposten som folk kan stå på. Foto: Frøydís Lindén.

4.7 Flerårige vekster

Etablering av bærbusker og andre flerårige vekster kan gi lune og hyggelige innslag i parsellhagen. Når en ny parselldyrker arver en parsell vil mange velge å beholde godt etablerte bærbusker, selv om vedkommende selvsagt står fritt til å fjerne alt og ”begynne på nytt”. Høytvoksende vekster kan imidlertid skygge for naboplantene og kan skape dårligere vekstforhold på skyggesiden (ofte på nordsiden for høye vekster/trær).

Skyggende vekster kan være en kilde til konflikt mellom parsellnaboer. Styret/arbeidsgruppen bør derfor ha en gjennomtenkt strategi for dette allerede fra starten av. Eventuelle restriksjoner i forhold til vekster og høyde bør nedfelles i leiekontrakten med parselldyrkerne eller i vedtektene/ordensreglene. Enkelte parsellhager velger å samle flerårige vekster, frukttrær og busker på egne fellesarealer for felleshøsting. I andre parsellhagelag har den enkelte parsell ansvar for et merket tre/bærbusk på et fellesareal. Det er ofte for sent å innføre slike ordninger når parsellhagen er godt etablert, så vurder dette allerede når dere lager vedtekter/ordensregler.

Ved kortvarige leiekontrakter med grunneier er det ikke anbefalt å bruke mye ressurser på å plante flerårige vekster.

4.8 Inngjerding inne i hagen og rundt hagen

Inngjerding av parsellhagen er vanlig i byer der mange parsellhager er på offentlig grunn. Et gjerde markerer at et areal trenger beskyttelse og at man ikke ønsker at uvedkommende skal oppholde seg der. Gamle parsellhager har ofte høye gjerder med piggråd og en låst port, noe som vitner om at tyveri eller vandalisme kan ha vært et problem da parsellhagen ble etablert som skolehage eller parsellhage for mange tiår siden. I dag er det få som stjeler avling av økonomiske årsaker. Lave gjerder og en ulåst port er ofte tilstrekkelig til at hunder og uvedkommende ikke løper ned planter eller på andre måter gjør skade på parsellene.

Økonomien til parsellhagelaget og behov for sikkerhet er ofte avgjørende for valg av gjerde-type rundt en parsell. Foto: Frøydís Lindén.

Et gjerde kan imidlertid også ha andre funksjoner. Samtidig som det holder inntrengere ute, holder det småbarn inne. Parsellhagen kan dermed bli en

trygg, grønn oase der barna kan boltre seg. Et gjerde rundt parsellhagen kan også bidra positivt til at parsellen oppleves som «en egen skjermet verden», og noe annet enn et parkområde.

Etableres det et ytre gjerde rundt parsellhagen bør det avklares med grunneier hvem som har ansvaret for etablering og vedlikehold av gjerdet. (Det vanlige er at grunneier har ansvar for etablering, mens leietaker har ansvaret for vedlikehold). Vurder også behovet for kvalitet og høyde på gjerdet ut fra bruksbehov. Kanskje er det mulig å plante en hekk eller bruke klatreplanter som en del av inngjerdingen? Å ta estetiske hensyn er viktig siden utseendet vil ha betydning for hvordan hagen oppleves av naboer og forbipasserende, og også av hagedyrkerne selv.

Er parsellhagen i et område hvor det er reinsdyr/hjort/rådyr eller andre ville dyr som kan hoppe over lave gjerder, bør gjerdet være høyt. Mange kommuner med stor forekomst av ville hjortedyr har et viltfond der man kan søke om støtte til inngjerding.

«På det høye gjerdet rundt parsellhagen, som fra gammelt av var en skolehage, plantet vi klatreroser, kaprifolium i ulike varianter, humle og villvin. Det ble veldig vakkert, noe forbipasserende stadig kommenterte.»

Tidligere parselldyrker i Marienlyst parsellhage (nedbygget), Oslo.

4.9 Gangveier

Grus, halm, bark og flis kan fungere bra som dekke på gangveier i parsellhagen, men krever en del vedlikehold for å hindre gjengroing. Lag gjerne gressbaserte gangveier mellom parsellene, med lik bredde som gressklipperen eller kantklipperen, slik at vedlikeholdet blir enkelt.

Grus, halm, grovkuttet flis fra løvtrær (bark fra barnålstrær kan gi sur jord), eller som i dette tilfellet: skitten ull som skulle kasseres, kan fungere som naturlig dekke for å hindre ugress og sølete gangareal. Foto: Frøydis Lindén.

*Mange velger gressganger, som på Årvoll parsellhage i Oslo.
Foto: Årvoll parsellhage*

4.10 Tilrettelegging for bevegelseshemmede

For å tilrettelegge for parsellbrukere med spesielle behov, kan det være aktuelt med oppbygde bed. Pallekarmer eller andre modulbaserte systemer i mer holdbart materiale kan brukes for å heve dyrkingsbedene til ønsket høyde. Det kan også være aktuelt å velge en bredde på gangveiene så de passer for rullestol og rullatorbrukere. (Rullestoler er sjelden bredere enn 80 cm, så 1 meters bredde er anbefalt minstemål). Gangveiene må være bredere ved fullstendig tilrettelegging. Sjekk [Veileder for Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv](#) (2019) og norsk standard for [Universell utforming av opparbeidete uteområder – Krav og anbefalinger](#).

Arealer for personer med behov for tilrettelegging bør avsettes allerede ved oppstart av parsellhagen. Arealene bør ligge slik til at de har enkel adkomst fra inngangspartiet. Ofte kan det være ønskelig med bord og benker (med ryggene) i nærheten.

På nettsiden carryongardening.org.uk finnes det mange nyttige tips til hagedyrking og hageredskaper for personer med ulike funksjonsnedsettelse. Diskuter ønsker og muligheter med aktuelle brukere, og gjerne også med landskapsarkitekter.

4.11 Redskapsbod og fellesredskaper

Det kan være fornuftig å dele på utstyr som ikke brukes så ofte, og parsellhagedyrkerne vil også ha behov for å lagre egne redskaper for å slippe å hele tiden ta med seg redskaper hjemmefra. Innkjøp av fellesredskaper og etablering av en felles redskapsbod, kan derfor være fornuftig. Dessuten vil utstyret vare mye lenger dersom redskaper kan beskyttes mot regn og sikres mot tyveri. En felles redskapsbod vil også motvirke at det dukker opp skur og andre lagringsløsninger på parsellene.

Private redskapsboder på enkeltparseller kan både bli skjemmende, ta opp dyrkbar mark og kaste unødvendig mye skygge over på naboens parsell. I en del parsellhager er det imidlertid vanlig at det på hver parsell er en redskapskasse der det lagres mindre redskap, puter til utemøbler, hengekøyer, grillkull og lignende.

Husk at man må ha byggetillatelse for bygg over 50 m² på privat grunn, og at det må avklares med kommunen hvis bygg skal oppføres på offentlig areal. I noen tilfeller må man søke om dispensasjon for oppføring av bygg, uansett størrelse. Som regel er det hverken plass eller behov for en så stor fellesbod/bygg som 50 m².

Diskuter gjerne dette, men generelt er en fellesbod – eventuelt flere mindre – mer praktisk og lettere å få tillatelse til å bygge av grunneier, enn et større bygg. For noen kan det være aktuelt å ha en midlertidig fellesbod på hjul, som flyttes til et lagringsareal hver sesong.

*Stor, gammel redskapsbod på Geitmyra skolehage i Oslo.
Foto: Frøydís Lindén.*

Husk også at i LNF-områder (reguleringskode for landbrukseiendommer) gjelder det andre regler for bygging enn i byggesonen for bolighus. I noen tilfeller kan også avstand til vassdrag kreve dispensasjonssøknad, dersom boden må oppføres nær vann eller vassdrag. Les mer om regulering av areal og eventuelle forbud mot faste installasjoner i kapittel 9.

For å holde utgiftene nede, og unngå utgifter til forsikring, kan det være en fordel å unngå el-installasjoner i bod eller redskapsskjul. Men dette bør diskuteres internt i parselhagegruppen. Økonomien i parselhagelaget vil ofte avgjøre ambisjonsnivået. I noen kommuner blir det gitt tilskudd til å sette opp faste installasjoner ved etablering av parselhager (gjerde, redskapsskjul, toalett etc.), så sjekk ut mulighetene for dette i en tidlig fase.

En grunnpakke med felles redskaper (for ca. 15 personer) kan være:

- Trillebår (2x)
- greip (3x)
- stikkspade (3x)
- jordrake (2x)
- grasrake (1x)
- bøtter (god kvalitet) – 5x
- plantespader (x3)
- ugreshakke – trefingret (hånd)
- ugreshakke (firkantet) med langt skaft
- håndsag
- greinsaks (kort skaft)
- kantklipper (bensin, hvis det ikke er tilgang på strøm)
- gressklipper (bensin hvis ikke det er tilgang på strøm)
- vannkanner (x3) og vannslange
- fellesgrill til fellesareal

Av hensyn til vedlikehold og levetiden til utstyret bør det ikke kjøpes inn fellesutstyr uten at det først er etablert en fellesbod for redskapene. Foto: Frøydis Lindén.

5 Parselhagen som sosial møteplass

5.1 Tilrettelegging for fellesskap

Parselhagen er et sted hvor mange finner ro og slapper av gjennom praktisk arbeid. Det er et sted å koble av fra stress og mas, hjemme eller på jobb, og et sted hvor familie og venner kan være sammen i grønne omgivelser. Parselhagen er også et sted hvor man kan møte andre med felles interesser og ha tid til å slå av en prat. Styret i et parselhagelag bør forsøke å etablere en kultur der folk er rausere med hverandre, gir hverandre rom for å prøve og feile, og deler erfaringer og hjelp hvis det kniper på.

Parselhagen kan være et sted der det utvikles vennskap på tvers av generasjoner. Foto: Siri Haavie

Styret bør også ha et bevisst forhold til hvordan hagen fysisk kan tilrettelegges for å understøtte sosial kontakt og grader av fellesskap. Samtidig er det viktig å ta hensyn til at ikke alle parselldyrkere ønsker å være så sosiale i hagen, og kanskje foretrekker å stelle parsellen uforstyrret, i fred og ro.

Benker, bord og en fast grillplass kan være gode investeringer for å tilrettelegge hagen som sosial møteplass. En felles plen med benker der man kan hvile eller leke, og trær til å henge opp en hengekøye eller en huske/disse i, kan også

være fint. Gamle trær kan være en ressurs på så mange måter, og kan være et samlingspunkt i hagen. Bruk gjerne litt tid på å finne ut hva som vil kunne bli et lunt og godt fellesareal, og hvordan dette best kan tilrettelegges.

Parsellhagen kan være en viktig sosial møteplass. Ved sammenkomster i hagen kan benker som ellers står sprett, samles. Foto: Marienlyst parsellhage.

Ved vurdering av fast grillplass og eventuelt bålpanne, er det viktig å avklare brannsikkerhet og tilgang på vann. Det er også viktig å velge en grillplass der røyken fra bålet/grillen blir til minst mulig sjenanse for naboparsellene. (Retningslinjer for bruk av grill på egen parsell bør omtales i ordensreglene – se kapittel 8).

Eksempler på fysisk tilrettelegging:

- Fellesområder – fellesbed, gressplen, sitteplasser
- Felles redskapsbod med oppslagstavle
- Benker med bord (langbord eller benkebord)
- Bålpanne, grill
- Hengekøye, lekeplass, huske/disse
- Klatretrær
- Småbenker for to, plassert på steder med fint utsyn eller lune plasser i hagen og/eller i nærheten av lekeområdet. Det er også fint med en benk på et litt uforstyrret sted, gjerne med utsyn.

5.2 Arrangementer og fester

Det skaper god energi å lage en spontan fest eller samling når sola plutselig skinner etter en regnværsuke og det er sommer og sol! Ha gjerne noen enkle ordensregler for spontanarrangementer, og sørg for at spontanfestene er inkluderende og ikke «lukkede» eller private fester.

Arrangementer som er planlagte bør annonseres tydelig til alle og i god tid, slik at alle kan få en sjanse til å delta. Det kan være lurt å ha minst en måneds varsel for planlagte fester, og med en uttalt forventning om hvordan mat og drikke skal organiseres. Det bør oppfordres til alkoholfrie arrangementer så lenge det er barn som deltar på festen. Rydding om kvelden og dagen etter er en selvfølge.

6 Inndeling i parseller

Det kan lett bli rot hvis parselldyrkerne selv skal dele opp parsellene, og det kan føre til dårlig utnyttelse av parselhagearealet. Det kan også være praktisk å dele inn i mindre parseller, eventuelt med noen få større parseller. Erfaringsmessig er det ikke mange som klarer å holde store parseller i hevd.

En arbeidsgruppe eller styret bør på forhånd måle opp parsellene med stolper og tråd slik at alle får like mange kvadratmeter til disposisjon. Hvis noen av parsellene er mindre egnet til dyrking, for eksempel er mer skyggefulle, kan parselldyrkeren kompenseres for ulempene ved å få et større areal.

Bakgrunnen for eventuelle justeringer i inndeling/størrelse bør skrives ned, for fremtidige spørsmål om grenser. Ryddighet og oversiktighet i inndelingen av parsellene kan bidra til at konflikter unngås. Merk gjerne parsellene med «grensestolper» slik at det ikke er tvil om grensene i fremtiden, når arealet gror til.

6.1 Kart over parsellområdet

Det bør utarbeides et kart over parselhagen, der også fellesareal er inntegnet. Det vanlige er å lage et kart der parsellene er nummerert, med en korresponderende navneliste. Parseller bør kun byttes mellom parselldyrkere etter styrets godkjenning. Dette bør nevnes i vedtektene. Parsellkartet bør bare kunne forandres/rettes av styret, og bør oppdateres en gang per år (om vinteren).

En ryddig oppmåling av parseller er viktig. Foto: Frøydis Lindén

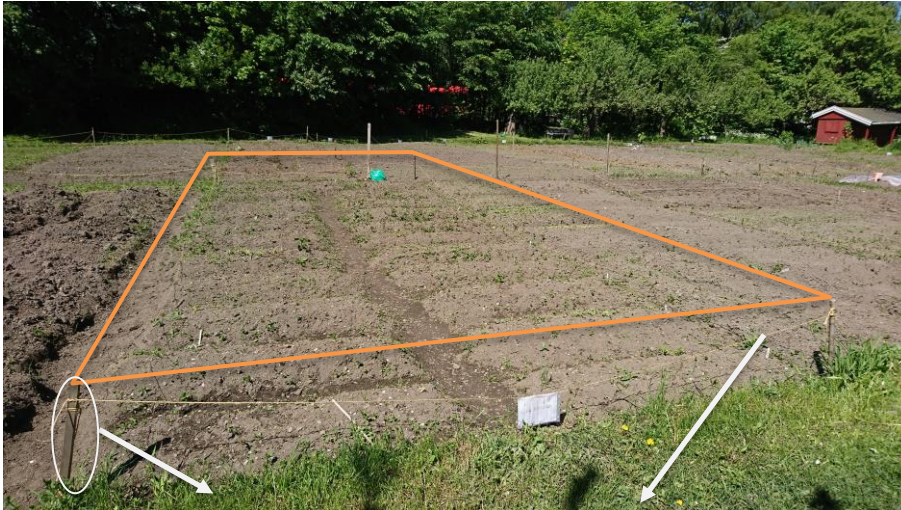

Inndeling av ny parsellhage i Bergen, Storetveitmarken. Fellesområde, bodplass og vannposter er tegnet inn, i tillegg til parsellnumrene. Tegning: Susanne Puchberger.

6.2 Fordeling av parseller

Et parsellhageareal er sjelden ensartet. Solforhold, jordkvalitet, støy, nærhet til adkomstvei, vannpost og fellesarealer vil gjøre enkelte parseller mer attraktive enn andre. Før man fordeler parsellene til enkeltpersoner/familier eller institusjoner, er det nyttig å tenke igjennom om det er enkelte brukergrupper man bør ta ekstra hensyn til ved utdeling av parsellene.

Når dette er avklart, kan parsellene deles ut til interesserte medlemmer. Hvem som får velge areal først kan avgjøres ved loddtrekning. En annen mulighet er å bruke "først til mølla"-prinsippet hvis ventelisten har registrert når de forskjellige interesserte først meldte sin interesse.

*Inndeling med grensestolper, snor og tydelige dyrkingsbed kan lette organiseringen ved oppstart eller etter vanlig fresing/pløying om våren.
Foto: Frøydís Lindén*

Det er viktig å være klar over at det lettere kan bli sosiale "klikker" hvis folk som kjenner hverandre fra før får velge hverandre som naboer i hagen. I noen parsellhager har dette vært en kilde til konflikt, og har ført til at noen har følt seg ekskludert fra felleskapet.

Problemet kan lett unngås ved loddtrekning ved tildeling av areal, eller hvis styret deler ut parseller etter tydelige kriterier. Det viktigste er at tildelingskriteriene er avklart og annonsert på forhånd, så ingen opplever at noen urettmessig forfordeles.

For å lette tildelingen av parseller kan man ved oppstart av nye parsellhager invitere til et tildelingsmøte i hagen. Det kan samtidig være lurt å ha en gjennomgang av vedtekter og ordensregler. Uavhengig av den muntlige gjennomgangen av vedtekter og regler, bør alle få tilsendt vedtekter, ordensregler og et kart over parsellhagen. Noen styrer velger også å lage en skriftlig kontrakt med leietakerne i parsellhagen.

6.2.1 Institusjoner

Institusjoner som ønsker parsell (barnehager, skoler, psykisk helsevern etc.) kan med fordel «intervjues» for å kartlegge ønsker og behov, slik at det er mulig å tilpasse deler av hagen til aktuelle brukergrupper. Er det for eksempel behov for noen enkle kjøregregler for å håndtere en større mengde folk som kommer til parsellhagen på samme tid? Trenger institusjonen å ha rullestoltilgang til arealet? Ønsker for eksempel skoleklasser og barnehager at parsellen deres skal ligge inntil fellesareal? Det kan være en fordel at større grupper som barnehager og skoleklasser får dyrkingsareal i ytterkanten av hagen, eller tilgrensende til plen og sitteplasser etc.

7 Holde arealet i hevd

Det er viktig at parsellarealet holdes i hevd, både for opplevelsen av hagen som rekreasjonssted og for hagens omdømme. Dette innebærer ikke at hagen må være strengt ryddig og ugressfri til enhver tid, men det er viktig at både parsell-dyrkerne, besøkende og forbipasserende opplever at arealet blir tatt godt vare på. Erfaringsmessig bidrar vedlikehold til mindre hærverk. Holdes arealet i hevd blir det også lettere å få nabolagets støtte til bevaring av parsellhagen den dagen området trues av nedbygging.

Det er viktig at det i avtalen med parselldyrkerne stilles krav om at parsellen skal være ryddig og stelt, og at det fremgår av ordensreglene hva som forventes av den enkelte parselldyrker. Vedtektene må også inneholde sanksjonsmuligheter hvis enkelte ikke følger opp sine forpliktelser. (Se kapittel 8 og vedlegg for nærmere informasjon om vedtekter).

FEM KJENNETEGN PÅ EN VELDREVET PARSELL:

1. Parsellen er ryddig og relativt ugressfri

Alle har litt ugress, men hvis ugresset begynner å skjule plantene, er det på høy tid å luke.

2. Plantene på parsellen er friske

Plantene må vannes regelmessig. Busker og trær må beskjæres ved behov, og de må fjernes hvis de visner eller blir syke.

3. Plantene gir avling

Friske planter i god jord gir god avling – frukt/bær, blomster og grønnsaker.

4. Avlingen blir høstet

Plantene høstes til riktig tid. Bær og grønnsaker blir ikke værende på plantene til de råtner. Nedfall ryddes bort.

5. Parsellen klargjøres for en ny sesong

Når sesongen nærmere seg slutten bør planter som ikke lenger gir avling fjernes/komposteres eller kuttes ned, jorden klargjøres for en ny sesong og parsellen ryddes.

7.1 Krav om oppstart om våren og ugresskontroll

Parsellhageleierne fra året før bør bekrefte at de ønsker å fortsette å dyrke parsellen ved å melde ifra innen 1. mars, eller ved å innbetale medlemsavgiften før årsmøtet. Mange parsellhagelag har et styre eller en arbeidsgruppe som går rundt hvert år for å etterse at parsellarealene holdes i hevd. De sørger også for at ledige arealer går videre til neste person på ventelisten. Ofte stilles det krav om oppstart om våren innen en viss dato, og det tas en sjekkrunde, gjerne en gang mellom 15. mai og 1. juni, for å se om parsellene er i aktiv drift.

Er ikke arealet holdt i hevd etter første sjekkrunde (som regel er det snakk om gjengroing og/eller skrot på arealet), bør styret sende et skriftlig varsel til leietakeren om at arealet må stelles innen en gitt dato, hvis ikke vil parsellen gis videre til en på ventelisten. Er ikke parsellen stelt innen varslet dato, må skriftlig oppsigelse sendes sammen med en datofestet frist for at parsellen er ryddet og fraflyttet (se vedlegg 7 om oppsigelse). Ofte er det lange ventelister for å få parsell, og det skaper irritasjon hvis folk må overta en parsell med mye ugress midt i sesongen.

Noen parsellhagelag opererer med en regel om at parseller kan framleies til en bekjent eller til en på ventelisten i ett år (kun ett år). Denne ordningen kan være viktig for de som blir syke i lengre perioder, som må jobbe/bo utenfor byen en periode, eller som vet at de ikke vil mestre alle oppgavene i parsellen et enkelt år.

Ved framleie bør det stilles krav om skriftlig søknad og godkjenning fra styret. Dette er viktig for at det skal oppleves rettferdig for dem som står på ventelisten, men også for å sikre at styret får oppdaterte kontaktopplysninger og at den nye leietakeren blir orientert om ordensreglene etc. Personen det framleies til kan ikke regne med å kunne leie arealet videre, dersom den opprinnelige parselleieren sier opp plassen etter at framleieperioden er over. Det er ventelisten som må gjelde ved utdeling av ledige parseller. Disse kravene må nedfelles i vedtekter eller ordensregler.

7.2 Dugnader

Fellesarealer og felles installasjoner må vedlikeholdes jevnlig. Dugnader må planlegges godt og dato må fastsettes og varsles tidlig – da bli ofte mange med. Hvis det samtidig holdes en fest/sosial sammenkomst, er det enda en god grunn til å møte opp. Hold gjerne av minst en dato om våren og en dato om høsten til dugnader, slik at alle får en sjanse til å bidra.

Noen parsellhagelag stiller krav til antall timer per år i dugnadsinnsats, og har en bok der man kan kvitterer ut antall timer man har bidratt til fellesskapet. Andre parsellhagelag har en ordning der parselldyrkerne kan betale seg fri fra dugnaden. Styret bør ta stilling til om dette er ønskelig, og eventuelt lage satser og en ordning for dette, som også må fremgå av ordensreglene. Personer med funksjonsnedsettelse eller andre utfordringer som gjør det vanskelig å delta i fysisk krevende dugnadsoppgaver, kan for eksempel bidra med kake og kaffe til

dugnaden. Det mange måter å gjøre en innsats for fellesskapet på, så hjelp gjerne til med å finne fleksible løsninger/oppgaver.

7.3 Ulike vedlikeholdsløsninger

Ansvarsgrupper gjennom sesongen

Det er varierende erfaringer med ansvarsgrupper. Noen parselhager har valgt å legge de viktigste fellesoppgavene under hver sin ansvarsgruppe, og lar styret fordele parselldyrkerne på hver sin gruppe. Styret (eller enkelte med særlig interesse) tar seg av de resterende oppgavene. Den som har ønsket å bytte gruppe med en annen, har selv måttet ordne dette. Gruppestørrelser på 5-6 personer er ofte passe, og en person bør utnevnes som ansvarlig for å finne møtedato for ansvarsgruppedugnader. (For nærmere informasjon om ansvarsgrupper se kapittel 8.7).

Sommerferien

Sommerferien er ofte en utfordring, både når det gjelder vanning, lusing og høsting av modne vekster. Engasjer gjerne en ungdom eller pensjonist i bekjentskapskretsen som trenger penger eller ønsker ferske jordbær om sommeren. I Oslo ble det for noen år siden opprettet en egen [sommerjobbklubb](#) «Gamle Oslo Hagecrew» som startet flere dyrkingsprosjekter og som hjalp noen parselhager i byen gjennom ferien. Parselleierne måtte betale en egenandel for å få parsellen stelt av hagecrewet. Det finnes også et potensiale for å samarbeide med ulike «sommeraktive» institusjoner om slike oppgaver.

Et av de enkleste grepene et parsellhagelag kan gjøre for å hindre at spiseklar avling råtner på rot, er å legge til rette for et system med ferdige skilt som tåler regn, der det står «Høst gjerne her» eller noe tilsvarende. Sosiale medier kan også brukes for å annonsere et ønske om feriehjelp eller høstehjelp. Diskuter gjerne i styret hvordan dere kan bidra til å tenke kreativt rundt feriehjelp, og legg gjerne inn rutiner i forhold til sommerstell og sommerhøsting i styrets årshjul.

Et tiltak for å bidra til mindre matsvinn er ferdige skilt med påskrift som tåler vann, og som inviterer andre til å høste når du selv ikke kan.

Foto: Frøydís Lindén

8 Organisering og drift av en parsellhage

8.1 Ulike modeller for drift av parselhager

Parsellhagene i Norge er ulikt organisert. Mens noen parsellhagelag drives mer eller mindre som "anarkistiske prosjekter" uten styre eller medlemslister, er andre registrert som lag eller forening i Brønnøysundregistrene, med hva det innebærer av krav til vedtekter og rapportering.

Etter å ha fulgt en rekke parselhager og dyrkingsfelleskap over flere år, er inntrykket at det ofte blir et bedre sosialt miljø i parsellhagen når det er en viss struktur og klare retningslinjer for dem som skal delta i hagefelleskapet. Tydelige ordensregler og gjennomtenkte vedtekter kan være viktig for å få det praktiske og sosiale samspillet i parsellhagen til å fungere over tid. Entusiasmen fra etableringsfasen blir lettere opprettholdt når konflikter unngås og når hagen gir mestringsfølelse og gode sosiale opplevelser.

Ved å ha avklarte rammer, et valgt styre, vedtekter og en ryddig dialog med grunneier der viktige punkter er nedfelt i en skriftlig avtale, styrer man unna mange problemer. Grunnprinsipper for driften kan det være vanskelig å innføre senere, så et godt råd er å bruke litt tid helt i starten på å utforme vedtekter og ordensregler. Ordensreglene kan diskuteres på medlemsmøter og senere justeres av styret, når dere har prøvd dem ut.

8.1.1 *Et parsellag i en etablert forening*

Det enkleste er ofte det beste. Finnes det et lag eller en forening som allerede har organisasjonsnummer, kan parsellhagelaget bli et prosjekt under deres organisasjon. Det kan for eksempel være en velforening eller et lokallag av en organisasjon. Ta kontakt med den lokale lederen og be om et møte for å finne ut hva som kan være aktuelt.

Borettslag har ofte restareal som det er mulig å etablere enkle parselhager på. Beboere som ønsker å etablere en parsellhage kan gå i dialog med styret om etablering av et dyrkingsareal. Et eksempel på hvordan borettslag kan gå frem finnes bl.a. i artikkelen [Norsk boligbyggelag om parselhager på Enerhaugen, og i magasinet OBOS – bolig og miljø 2/2017](#), der flere artikler omhandler bruk av fellesareal i borettslag.

Ordensregler bør være et minstekrav ved en slik organisering.

8.1.2 **Registrering i Brønnøysundregistrene?**

Brønnøysundregistrene har som formål å bedre og forenkle samhandlingen mellom frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter. Frivillige lag og foreninger kan gratis registrere seg i Frivillighetsregisteret, som er et av de offentlige registrene som administreres fra Brønnøysund. Ingen organisasjoner har registreringsplikt i Frivillighetsregisteret, men alle organisasjoner som fyller vilkårene har rett til å registrere seg.

Fordelen med å organisere parsellhagelaget som en forening er at enkeltpersoner ikke står personlig ansvarlige for økonomien. Registrering i Brønnøysundregistrene gjør det også enkelt å opprette et kontonummer i en bank. De formelle kravene som stilles ved registrering vil også være til hjelp for etablering av en demokratisk og ryddig organisering av parsellhagelaget.

Både nasjonalt og lokalt finnes det en rekke private stiftelser som gir penger til allmennyttige formål, og som parsellhagelaget kan søke om penger fra, til etablering, aktiviteter og utstyr (se kapittel 10). Å være registrert i Brønnøysundregistrene og jevnlig innrapportere regnskap og årsberetning dit, vil inngi tillitt og øke sannsynligheten for å få positivt svar på søknader om økonomisk støtte.

Foreninger og organisasjoner som er registrert i Frivillighetsregisteret kan også delta i Grasrotandelen, som er en ordning som gjør det mulig for spillere hos Norsk Tipping å gi en prosentandel av innsatsbeløpet direkte til en frivillig organisasjon. Den som er registrert i Frivillighetsregisteret kan også søke om momskompensasjon, det vil si at man kan søke om å få kompensasjon for moms man har betalt ved kjøp av varer og tjenester.

Det kan også være offentlige eller private tilskuddsordninger som forutsetter registrering i Frivillighetsregisteret. Mange kommuner krever at parsellhagelag blir registrert i [Brønnøysundregistrene](#) for å kunne inngå kontrakt om leie av areal.

Viktig ved registrering:

For å bli registrert i Frivillighetsregisteret, må dere først være registrert i Enhetsregisteret. Ved å fylle ut "Samordnet registermelding" kan dere registrere dere i begge registrene samtidig.

Tips til hvordan du registrerer lag eller forening

Sist oppdatert: 19. november 2019.

Registrer ny forening eller gjør endringer

Samordnet registermelding

Nyttige lenker

Hva er en forening?

Før du starter registreringen er det viktig at du

- skaffer deg informasjon om hva en forening er
- forsikrer deg om at dere er organisert i samsvar med denne organisasjonsformen
- sjekker hvilket register foreningen skal registreres i

De fleste foreninger skal bare registrere seg i Enhetsregisteret. Registrering i Frivillighetsregisteret er valgfritt, og kan gjøres samtidig med registrering i Enhetsregisteret. Det er bare foreninger som driver næringsvirksomhet som kan registrere seg i Foretaksregisteret.

Enheten kan ikke registreres som en forening hvis den har eiere, eller hvis midler og

Brønnøysundregistrene sin nettside har en egen fane som heter «Lag og foreninger» med gode veiledningsartikler som beskriver hvordan man etablerer et lag eller en forening. Bruk gjerne de godkjente malene de har for vedtekter og la dere inspirere av eksemplene dere finner i 8.2.1.

Husk at før parsellhagelaget kan registrere seg i Brønnøysundregistrene må man ha laget vedtekter og gjennomført et formelt årsmøte der vedtektene ble godkjent og et styre ble valgt. Sørg for at det tydelig fremgår av referatet fra årsmøtet hvem som ble leder, hvem som sitter i styret og hvem i styret som skal være kasserer.

Når opplysningene sendes inn via altinn.no trenger dere å oppgi personnummer for hver person som sitter i styret. NB! Hver gang det velges et nytt styre i parsellhagelaget (som regel en gang i året), og endringene i styret meldes inn via altinn.no, så må navn og personnummer for hvert medlem i styret oppgis.

8.2 Styrets rolle

Et valgt styre har som formål å håndheve vedtekter og/eller ordensregler, inngå kontrakter og følge opp vedlikeholdsplikter med grunneier, være ansvarlig for parsellhagelagets økonomi og organisere lagets medlemmer (for eksempel arrangere dugnader, etablere arbeidsgrupper etc.)

Nedenfor omtales en rekke forhold som hører inn under styrets ansvarsområde.

8.2.1 Vedtekter

[Vedtektene](#) sier noe om hvordan parsellhagelaget skal organiseres og hvilke plikter og rettigheter den enkelte leietaker har i parsellhagen. Vedtektene er ment å sikre et demokratisk styre av parsellhagen. Sørg for at vedtektene er formulert prinsipielt og tydelig, med et formelt men forståelig språk, slik at de sjelden trenger å oppdateres.

I vedleggene bak i håndboken finnes eksempler på hvordan vedtekter og ordensregler kan utformes uten at de blir for rigide eller naive. Ta gjerne å sammenligne vedtekter fra ulike lag, og finn formuleringer som passer best til deres eget parsellhagelag.

Vedtektene skal omhandle:

- Organisasjon (navn og kommune)
- Formål
- Medlemskap
- Økonomi: parselleie og leieavtale med grunneier
- Årsmøte
- Styret og valg av dette
- Vedtektsendringer
- Oppløsning (økonomisk overskudd skal ikke fordeles til medlemmene eller til private)

EKSEMPLER PÅ VEDTEKTER:

[Årvoll Parselhage](#)

[Fløenbakken parsellag, Bergen](#)

[Bergendal gård, Bergen](#)

Se Vedlegg 2

8.2.2 Leieavtale

Alle som leier en parsell binder seg til å følge parsellhagelagets vedtekter og ordensregler gjennom betaling av leien hvert år. Hva du kan gjøre, og ikke gjøre, vil variere noe fra hage til hage, men det er en del regler som vil gjelde i de fleste hagene.

Leieavtale med parselldyrkere

Erfaringsmessig er det få som av seg selv leser vedtekter og ordensregler. Det bør derfor utarbeides en leieavtale mellom styret og den enkelte leietaker der betingelsene for leie og bruk av parsellen fremgår. Ved tildeling av parsell signerer leietakeren på at vedkommende har satt seg inn i ordensreglene og vedtektene, og vil rette seg etter disse. Leieavtalen skal signeres i to eksemplarer, der leietakeren beholder det ene eksemplaret og styret beholder det andre. (Se vedlegg 5 for eksempler).

Det bør være en fast rutine at nye parsell-leietakere får tilsendt vedtekter, ordensregler og leieavtale i en «velkomstpakke». Det kan også være bra å ha en muntlig gjennomgang av de viktigste punktene i vedtektene og ordensreglene på tildelingsmøtet.

En god start for nye parselldyrkere kan være å få en «velkomstpakke», som inkluderer et tilbud om å delta på et oppstartsmøte for nye parsell-leiere der kjørerreglene for parsellhagen blir gjennomgått. Illustrasjonsfoto: Frøydís Lindén.

Leieavtale med institusjoner

Det bør alltid inngås en skriftlig kontrakt med institusjoner som leier en parsell, og den må oppdateres årlig. Kontrakten bør inneholde opplysninger om institusjonen, adresse, navn på lederen av institusjonen og navn på ansvarlig kontaktperson. I tillegg bør det opplyses om hvilke forpliktelser institusjonen har, samt eventuelle avtaler som er inngått.

Tenk igjennom, diskutér og finn løsninger på det som kan være mulige utfordringer, for eksempel: Hvordan håndtere mange personer i parsellhagen samtidig (skoleklasser og barnehagegrupper)? Hvilket ansvar har institusjonen i forhold til dugnader? Hva skjer ved skifte av kontaktperson, og hvordan blir oppfølgingen ved ferieavvikling?

8.2.3 Ordensregler

De vanligste kildene til konflikter i parsellhagene er knyttet til:

- høye busker og små bygg eller le-vegger som skyggelegger naboparseller,
- ulike oppfatninger av hva som er rot og gjengroing,
- uklare arealgrenser, slik at noen kan mistenkes for å ha tilegnet seg noe av naboens parsell,
- grilling som oppleves sjenerende av parsellnaboer.

Dette er alle potensielle konflikter som kan forebygges gjennom klare ordensregler.

Aktuelle punkter i ordensreglene er listet opp nedenfor, men hvor mye som skal med må tilpasses den enkelte parsellhage. Enkelte av punktene kan det også være aktuelt å inkludere i vedtektene.

DYRKINGSAKTIVITETER:

- **Hva parsellen skal brukes til** – (dyrking av grønnsaker, blomster, frukt og bær). Det må vises hensyn ved planting av større vekster (restriksjoner på høyde?) fordi røttene har lett for å forville seg inn i naboparsellen og plantene kan kaste skygge.
- **Miljøansvar** – Parsell-leier har ansvar for å hindre forurensing av jord og vannmiljø.
- **Økologisk drift** – Krav om drift etter økologiske prinsipper? Forbud mot eller restriksjoner ved bruk av kunstgjødsel?
- **Forbud mot bruk av kjemisk og syntetiske sprøytemidler.**
- **Krav til bruk av statskontrollerte settepoteter og annet plantemateriale** som er rensset for virus og andre plantesykdommer.
- **Skadedyr og fremmede arter** – Hvordan holde kontroll på skadedyr (rotter, vånd, etc.) og fremmede/"svartelistede" plantearter? Hvilket ansvar har den enkelte parsell-leier? Styret bør ha en kontaktperson for dette arbeidet som har ansvar for årlig overvåking og informasjon til brukerne av parsellen.
- **Forbud mot salg** av vekster fra parsellen er vanlig. Parsellavlingene skal være til privat forbruk eller deles ut gratis.
- **Krav til at arealet holdes i hevd** – Vedtektene bør inneholde krav om oppstart innen en bestemt dato om våren, krav til ryddighet og at arealet holdes relativt fritt for ugress, og krav om innhøsting av vekstene. I vedtektene bør det nevnes at følgene av å ikke holde arealet i hevd er utestenging. I ordensreglene bør det komme klart frem hvordan styret vil kontrollere at parsellhagen holdes i hevd, og at det er fare for oppsigelse av leieavtalen ved mislighold av avtalen. Her må det utvises skjønn og godt diplomati – den perfekte hagen er en sjeldenhet, men gjengroing bør unngås.
- **Bier og hønsehold (dyrehold)** – Hva er tillatt? Det kan være viktig å sjekke kommunale regler om husdyrhold i bystrøk, og tilsynsansvar og eventuelt erstatningsansvar hvis dyrene skader andres parseller.

Bihold i Matskogen på Landås i Bergen. Foto: Frøydis Lindén

LEIEFORHOLD:

- **Parsell-leie** – I ordensreglene bør det oppgis en årlig frist for innbetaling av parsell-leien. Leiepris per år kan annonseres i årsmøtereferatet, og trenger ikke å være en del av ordensreglene. Leien vil variere fra parsellhage til parsellhage og vil avhenge av parsellhagelagets årlige utgifter, samt størrelsen på parsellene.
- **Begrensninger på hvor mange parseller man kan leie** – Det vanlige er at ingen parsell-leier/husstand kan leie mer enn én parsell. Noen parsellag har imidlertid valgt å ha små parseller, for å sikre at de fleste klarer å holde parsellen i hevd. Styret kan åpne opp for at man kan utvide med en parsell ekstra, men det bør foregå etter søknad, slik at styret har kontroll.
- **Forbud eller regulering av framleie** av parsellen, hvis dette ikke er spesielt avtalt med styret. Noen parsellhagelag åpner for framleie av parsellen i maks ett år dersom parselldyrkeren skal bo utenlands eller utenbys, eller på grunn av helse eller livssituasjon vil ha problemer med å vedlikeholde parsellen. Eventuell framleie må godkjennes av styret.
- **Depositum** – Noen parsellhagelag praktiserer innbetaling av et depositum ved innmelding.
- **Opphør av leieforholdet** – Parsellen skal tilbakeleveres i ryddig stand. Hvis rydding ikke skjer, kan styret tilbakeholde det innbetalte depositumet, helt eller delvis.
- **Konsekvenser ved brudd på ordensregler eller vedtekter** – Parselldyrkere som ikke følger reglene mister muligheten til å ha parsell (for alltid? For ett eller flere år?). Tyveri/nasking/ulovlig høsting på andres parseller eller fellesområder kan medføre umiddelbar bortvisning og oppsigelse av leieforholdet.

FELLESAREAL OG EIENDOM:

- **Dugnader** – Ordensreglene bør inneholde krav om deltakelse, eventuell en ordning med tildeling av andre oppgaver. Det er vanlig at et parsellhagelag krever at hver husstand som leier parsell bidrar med 4-8 timer med dugnadsarbeid per år.
- **Oppføring av midlertidige drivhus og skjul** – Er det tillatt, og må de eventuelt demonteres hver høst?
- **Nøkkel eller kode til port/redskapsbod?** – Eventuelle regler for når porter skal være låst og rutiner for utlevering av nøkkel eller kode til nye parsell-leiere, og tilbakelevering hvis man slutter i parsellhagen. (Det vanlige er å innbetale et depositum som parsell-leieren får tilbake når nøkkelen tilbakeleveres).
- **Bruk av fellesredskaper** – Informasjon om hvor og hvordan redskaper skal oppbevares, at de skal brukes med forsiktighet og leveres tilbake etter bruk, i ren og god stand. Ordensreglene kan inneholde restriksjoner på bruk av eventuell kompostkvern og gressklipper/kantklipper (for eksempel krav til alder og opplæring), og en påpekning av erstatningsansvar/trekk fra depositum hvis redskaper ødelegges på grunn av uforsiktig bruk.
- **Tilgang til toalett** – Har dere et eget i hagen, eller en avtale om å låne et toalett i nærheten?
- **Avfallshåndtering** – Er det oppsamlingsplass for avfall, eller må alle ta med eget søppel hjem? Ønsker man å spesifisere nærmere kravet om å holde parsellhagen ryddig og fri for søppel?
- **Felles kompost** – Har parsellhagelaget felles kompostbeholder? Hvilke regler gjelder? Det kan for eksempel være lurt å ha et forbud mot å kompostere matavfall som kan tiltrekke seg rotter.

SOSIALT ANSVAR:

- **Ansvar for felleskapet** – Ansvar for å bidra til et inkluderende og godt miljø og naboskap i hagen.
- **Regulering av parkering ved parsellen.**
- **Regulering av grilling og båltenning** - Har parsellhagelaget felles grillplass? Felles bålpanne? Bøtte og tilgang til vann under grilling? En egen brannsikker avfallskasse for aske og glør? Hvilke regler gjelder? Det er viktig å være pragmatiske her. Parsellen er i stor grad en møte- og hyggeplass hvor mange ønsker å bare «være» og kose seg med god mat. Det er bedre å legge til rette for grilling enn å forby det. Samtidig må det være klare kjøreregler så ikke generende røyk ødelegger parsellopplevelsen for naboparseller. Glør må ikke kastes på steder der de kan forårsake brann

eller skader på for eksempel barn som løper rundt barbeinte. Det kan også bli tørkeperioder med midlertidig forbud mot grilling eller bålbrekking.

- **Sosiale sammenkomster** – Krav om å vise hensyn og opprydding. Restriksjoner på musikkbruk? Er parselhagen i nærheten av boliger bør ordensreglene omhandle tidspunkt for kveldsro.

EKSEMPLER PÅ ORDENSREGLER:

[Geitmyra parsellagelaq, Oslo](#)

[Årvoll parselhage, Oslo](#)

[Øvre Silkestrå Borettslag, Oslo](#)

[Parselhager i Oslo, oversikt](#)

[Vedlegg 6](#)

*Legg gjerne til rette for inkluderende fester i hagen.
Foto: Marienlyst parselhage.*

8.3 Årsmøte

Et årsmøte må holdes hvert år, og det vanlige er å avholde det innen utgangen av mars. Tid og sted for årsmøtet, samt melding om frist for innsendelse av forslag til saker for behandling, skal sendes til medlemmene senest 6 uker før møtet. Det gir styret tid til å forberede eventuelle forslag som det skal stemmes over. Innkalling med saksliste og eventuelle sakspapirer sendes medlemmene minst 2 uker før årsmøtet.

Korte retningslinjer for et årsmøte:

- Årsmøtet er vedtaksdyktig når $\frac{1}{4}$ av medlemmene er til stede.
- Det kan bare gjøres vedtak i saker som står på sakslisten.
- Saker vedtas med alminnelig flertall.
- Endringer av vedtektene vedtas med $\frac{2}{3}$ flertall av de fremmøtte.
- Det er bare fremmøtte som har betalt parsell-leien som er stemmeberettigete på årsmøtet. En oversikt over betalende medlemmer må foreligge på årsmøtet.

Husk at det kun kan stemmes over innsendte, styrebehandlede forslag, og ikke nye forslag som kom opp på årsmøtet. Dette er for å sikre demokratisk åpenhet og god saksforberedelse både blant styret og medlemmene.

Se vedlegg 3 for mer praktisk informasjon om gjennomføring av årsmøtet.

8.4 Økonomi og fastsettelse av parsell-leie

Løpende årlige utgifter bør inn i et budsjett og fordeles på leietakerne i parsellhagen i form av årlig parsell-leie. Vanlige utgiftsposter er:

- Jord/areal-leie
- Vann- og strømudgifter
- Felles innkjøp av gjødsel og frø/settepoteter
- Vedlikehold av redskapsparken og nyinnkjøp
- Vedlikehold av faste installasjoner (redskapsskjul, vannpost, gjerde)
- Leie av lokale til årsmøte eller andre møter/kurs
- Bevertning (dugnader, årsmøte)
- Honorar til styreleder – uvanlig, men kan være aktuelt dersom arbeidsmengden er stor og parsellhagens økonomi er god.
- Uforutsette utgifter (10 % av totalbudsjett). Områder der det råder usikkerhet rundt kostnader bør nevnes i budsjettet.

Gjør det helt klart for eventuelle arbeidsgrupper hvilke midler de har til rådighet det kommende året. Hvis arbeidsgruppene ønsker å gjennomføre prosjekter, må de fremme budsjettbehov i god tid før årsmøtet hvert år.

8.5 Statistikk

Styret bør føre en enkel oversikt over aktiviteten i parsellhagelaget, eventuelt i samarbeid med grunneier (for eksempel kommunen). I tillegg til medlemsliste med adresse og annen kontaktinformasjon vil det være aktuelt å registrere følgende:

- Antall utmeldinger og tildelinger av nye parseller hvert år
- Venteliste med navn og kontaktinformasjon
- Alder/aldersgruppe på parselldyrkerne
- Kjønn
- Hovedspråk (norsk, engelsk, andre språk?)
- Omtrent hvor mange som bruker parsellhagen, inkludert familiemedlemmer til parsell-leiere, barn som er der i regi av barnehage eller skole, etc.

Oversikter som dette kan være nyttige å ha bl.a. i forbindelse med henvendelser fra pressen eller kommunen. Ventelister kan si noe om interessen for parselldyrking. Vær imidlertid nøye med å overholde [personvernregler](#).

Er det stor utskifting av parselldyrkerne er det verdt å se nærmere på mulige årsaker. Kanskje skyldes stor utskifting at en del har opplevd aktiviteten som mer krevende enn de hadde forventet? Kanskje bør styret informere mer om hva som kreves av arbeidsinnsats i forkant, eventuelt arrangere dyrkingskurs? Eller kanskje har noen opplevd at parsellen var for stor i størrelse, slik at det ble mer slit enn mestring og glede forbundet med hagearbeidet? Eller er det noe med miljøet (fysisk eller sosialt) som styret bør ta tak i? Enkle verktøy for å lage spørreundersøkelser finnes i google-docs/ surveymonkey/etc.

Oversikter kan også være til hjelp for å vurdere og planlegge aktiviteter og tiltak i parsellhagen. Kan man i tillegg notere ned hvor de som står på venteliste bor, vil det kanskje være mulig for kommunen å tilrettelegge for nye parseller i nærområdene til de interesserte.

Vær også oppmerksom på at statistikk/oversikter som skissert ovenfor gjør det lettere å søke om økonomisk støtte fra eksterne kilder, offentlige så vel som private. Et parsellhagelag vil ofte ha mulighet til å søke om midler som er avsatt til flere ulike formål, ikke bare til urbant landbruk. For eksempel vil en del parsellhagelag kunne søke om støtte fra midler som er avsatt til tiltak for barn og unge, tilrettelegging for mennesker med funksjonsnedsettelse eller tiltak rettet mot integrering av innvandrere/flyktninger. (Se kapittel 10 om finansiering).

8.6 Årshjul for faste aktiviteter i parsellhagen

Noen synes det er nyttig å ha et årshjul å organisere driften etter. Faste aktiviteter kan være:

VINTER

- **Kurs og kunnskapsformidling.** Aktuelle temaer kan være økologisk dyrking, kompostering, spiselige blomster, bier, snegler, svartelistede arter (november-februar). Det kan også være aktuelt å arrangere et frøbestillingsmøte med foredrag om valg av ulike sorter (februar).
- **Beskjære** frukttrær og bærbusker (tørre vinterdager).
- **Årsmøte** (bør gjennomføres innen utgangen av mars). Det er bare de som har betalt parsell-leien som har stemmerett på årsmøtet, så sørg for å varsle om innbetaling i god tid, og send en eventuell purring i forkant av årsmøtet til de som ikke har betalt. Innbetalingen av parsell-leien kan gi en god indikasjon på hvor mange ledige parseller det blir til våren.
- **Oppdatere** nettside, velkomstpakke, sider på sosiale medier.
- **Søknadsskriving?**

VÅR

- **Utdeling** av ledige parseller (etter årsmøtet, og senest 1. april) og utsending av velkomstpakke, og eventuelt invitasjon til et introduksjons- og oppstartsmøte for nye parselldyrkere i parsellhagen.
- **Vårdugnad** med sosialt samvær (rake, rydde, klargjøre redskapsbod, vedlikehold av fellesarealer, etterse gjerder, vanningsystemer og utstyr).
- **Plante- og frøbyttedag**

Å så og å høste er to store og viktige hendelser i en parsellhagedyrkers eget årshjul.
Foto: Siri Haavie.

SOMMER

- Styret vurderer innen en oppgitt dato (for eksempel 1. juni) om alle parseller **drives aktivt**, eller om noen bør kontaktes med tanke på fremleie, eventuelt om parsellen skal gis videre til neste person på ventelisten.
- Sommer**fest**/samling (juni eller medio august – utenom skoleferien)
- **Åpen dag** (før eller etter sommerferien) – Viktig for langsiktig rekruttering selv om det er venteliste, og for synlighet i lokalsamfunnet.

HØST

- **Høstdugnad** med sosialt samvær
- Se over redskaper, kartlegge behov for stell og **vedlikehold**
- **Stenge vannet**

Årshjul for Brobekk skolehages 2020. Kilde: [Brobekk skolehages nettside](#)

8.7 Ansvarsgrupper

I tillegg til de formelle oppgavene som styret har ansvar for, skal styret også arbeide for et godt og inkluderende miljø i parsellhagelaget.

Å etablere arbeidsgrupper kan bidra til at flere føler ansvar for hagen som fellesprosjekt. På nettsiden www.parsellhager.no kan man gå inn og lese om ulike parsellhager i Oslo, og se hvordan flere har valgt å etablere arbeidsgrupper for å fordele ansvar og oppgaver (bl.a. Årvoll og Brobekk).

Eksempler på oppgaver for arbeidsgrupper:

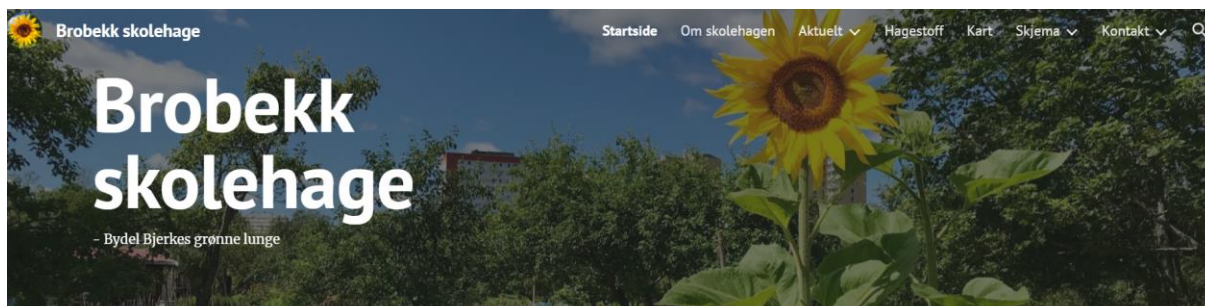
- Organisering av dugnader
- Organisering av sommerfest og andre sosiale sammenkomster
- Plen- og trepleie
- Tilsyn med felleskomposten
- Vedlikehold av redskaper og bygninger
- Vedlikehold av gjerde og vanningsystem/rør/kummer
- Markedsføring, inkludert eventuell nettside og aktivitet på sosiale medier
- Arrangere kurs- og foredrag

Deleger gjerne oppgaver til ulike arbeidsgrupper, men sørg for en tydelig avklaring av oppgavene og hva som er budsjettammen.

Ofte er det ildsjeler og ressurspersoner i parsellhagelaget man kan dra veksler på. Hvis man også åpner for at folk kan melde seg til ulike aktiviteter, kan mye skjult kompetanse bli synlig og komme til nytte.

8.8 Kommunikasjon internt i parsellhagen

Nedenfor følger noen råd for god kommunikasjon internt i parsellhagen. Husk at det enkleste ofte er det beste, og vær nøye med å bruke kommunikasjonsmidler og kommunikasjonsplattformer som gjør at ingen blir glemt når viktig informasjon sendes ut.

Velkommen til hagen

Velkommen til Brobekk skolehage. Vi er en parselhage midt på Bjerke i Oslo der privatpersoner som ønsker å dyrke egen mat kan leie parsell. Flere skoler og barnehager er også hos oss enten på besøk eller for å lære hvor maten kommer fra. [Les mer...](#)

Følg oss på sosiale medier så får du et innblikk i aktivitetene i hagen og hva som skjer hos oss. Kontakt oss gjerne hvis du har noen spørsmål.

©

[Fløen parsellag](#) og [Brobekk Skolehage og Parselhage](#) har både nettside og facebook-gruppe (lukket), samt e-postliste for å nå ut til sine medlemmer.

8.8.1 Medlemslister og personvern

Hvis parsell-leiernes telefonnumre og e-postadresser skal deles med de andre i parsellhagelaget, må alle ha gitt sitt samtykke til dette. Sørg derfor for å be om et slikt samtykke når nye medlemmer i laget signerer leieavtalen og mottar vedtekter og ordensregler.

Du kan lese mer om medlemsorganisasjoner og personvern på nettsiden til [Datatilsynet](#).

For å redusere arbeidet med administrasjon av medlemslister og ventelister kan digitale registrerings- og betalingssystemer vurderes. Digitale regnskaps-systemer kan gjøre faktureringer og purringer enklere.

Det kan være en god idé å finne en person med kompetanse på feltet eller danne en arbeidsgruppe som får i oppgave å utrede og eventuelt etablere gode kommunikasjons- og administrasjonssystemer fra starten av. Slik kan arbeidet med administrasjon av parsellhagelaget bli mindre tidkrevende, og kreftene kan heller brukes på dyrking, dugnader og fellesskap.

8.8.2 Ulike kommunikasjonsformer

Nettside

En nettside er et bra sted å publisere informasjon som sjelden endrer seg, for eksempel en generell presentasjon av parsellhagen, litt om urban dyrking, vedtekter, ordensregler, hvordan ventelisten fungerer, kontaktopplysninger til styret, kart etc. Det finnes enkle gratisversjoner av nettsider (ev. bloggformat) som ikke er vanskelige å bruke. Verv noen i parsellhagen som har relevant kunnskap og kompetanse for å jobbe med den tekniske utformingen, og finn noen som er flinke til å skrive, redigere og språkvasker innholdet.

E-post

E-post er antagelig den beste kanalen for å nå de fleste med informasjon som årsmøtepapirer og dokumenter som ikke nødvendigvis skal gjøres kjent for andre enn parselldyrkerne. E-post kan sendes ut med egne (gratis)program som lager nyhetsbrev. Dersom det er noen som ikke har e-post er det viktig å ha rutiner som sørger for at også disse får informasjon og for eksempel mottar årsmøtepapirer i god tid. Det må avtales hvordan de skal motta løpende informasjon fra styret.

Oppslagstavle i bod eller på redskapsskjul

En oppslagstavle er et viktig supplement til e-post og er egnet for beskjeder og annonsering av arrangementer i dyrkingssesongen.

SMS-liste

SMS kan være nyttig for å sende ut påminnelser om dugnader, fester, årsmøte m.m., eller for å varsle om at det er sendt ut en viktig e-post. Det finnes egne SMS-programmer for felles utsendelse via en nettside.

Sosiale medier

For intern kommunikasjon i parsellhagelaget kan en egen lukket gruppe på Facebook, eventuelt messenger-gruppe, være aktuelt. En lukket gruppe er imidlertid ekskluderende for dem som ikke er på Facebook. En åpen Facebook side eller Instagram-konto med bilder og god bakgrunns-informasjon kan være nyttig for å rekruttere nye medlemmer og bidra til åpenhet om hva som skjer i hagen. Snapchat, Twitter og andre apper kan også brukes, men erfaringsmessig bør man velge antall sosiale medier med omhu, og følge opp et mindre utvalg kanaler, godt og ofte.

Lukkende grupper på facebook, med arrangementsinvitasjoner kan være effektive kommunikasjonsverktøy, men man må sikre at også de som ikke er på facebook, får viktig informasjon som formidles her.

Vær også oppmerksom på at en del ikke ønsker å benytte sosiale medier, og at det må respekteres. Disse må ikke ekskluderes fra felleskapet, og må sikres annen tilgang til viktig informasjon.

Mobile applikasjoner

Det finnes applikasjoner laget for smarttelefoner som gjør det enkelt for en forening å ha toveis-kommunikasjon med medlemmene sine. Et eksempel er Spond. Disse applikasjonene gir også en mulighet til å sende ut kontingentkrav, og medlemmene kan betale over telefonen, for eksempel ved å bruke VIPPS (kan knyttes til organisasjonsnummer).

8.8.3 Språk og kommunikasjonsutfordringer

Et parsellhagelag kan bestå av en meget variert gruppe mennesker med ulik alder og bakgrunn. Forskjellene er ofte langt større enn dem du finner for eksempel i et idrettslag eller i andre typer foreninger. Dette er noe av det som gjør et parsellhagelag til et spennende sosialt fellesskap, men det kan også by på kommunikasjonsutfordringer. Nedenfor følger noen momenter og potensielle utfordringer som det kan være nyttig å ha tenkt litt over:

Uskrevne regler

I alle sosiale fellesskap er det uskrevne regler, altså normer for oppførsel som mange opplever som selvsagte. Men det er ikke sikkert at alle er enige. Folk som aldersmessig befinner seg langt fra hverandre, eller har ulik sosial eller kulturell bakgrunn, kan ha ulike oppfatninger av hvilke regler som gjelder, og i hvilken grad de skal etterleves. Sørg derfor for at alle regler som oppfattes som viktige for parsellhagefellesskapet er nedfelt i ordensreglene. Noen vil sikkert oppfatte det som unødvendig strengt, men all erfaring tilsier at nedskrevne regler er et enkelt grep for å unngå unødvendige gnisninger og konflikter.

Parselldyrkere som ikke snakker norsk

Enkelte parselldyrkere kan ha mangelfulle norsk-kunnskaper, og det er ikke sikkert de leser e-postene fra styret. Kanskje er det en yngre slektning som er registrert som parsell-leier, og det er ikke sikkert at all informasjon formidles videre til de familiemedlemmene som er mest aktive i hagen. Selv de som tilbringer mange timer i hagen hver uke, kan være avskåret fra "parsell-fellesskapet". Det er derfor viktig å sørge for at viktige beskjeder formidles muntlig. I noen tilfeller kan det være aktuelt å be en yngre slektning som besøker parsellen fungere som tolk.

Enkelt språk

La all kommunikasjon fra styret være kortfattet, i den grad det er mulig, med ord og setninger som er lette å forstå. Ta hensyn til at noen av parselldyrkerne kan ha mangelfulle norskkunnskaper, mens andre kanskje er dyslektikere eller funksjonelle analfabeter. Dersom styremedlemmer ønsker å filosofere over hagens betydning, naturens mangfold etc. i blomstrende vendinger, så la det skje i form av et blogginnlegg eller lignende. La all kommunikasjon fra styret til medlemmene være kortfattet, konsis og lettlest.

8.9 Kommunikasjon eksternt

Det er flere grunner til at det er viktig for et parsellhagelag å ha et aktivt forhold til det å synliggjøre for omverdenen hva en parsellhage er og hvilke kvaliteter parsellhagefelleskapet representerer. Den kanskje viktigste grunnen er trusselen om å bli berørt av utbygging. Dessverre er det fortsatt mange utbyggere, og også en del grunneiere, som ikke forstår hva en parsellhage er. De oppfatter gjerne arealene som "ubrukte", og lett tilgjengelige for utbyggingsformål.

Lokalt

SMAKAR KONGEN AV DANMARK: – Denne kjørvælen har ei smak av lakris og «kongen av Danmark», seier Stig Madsøy. Eldsjela seier dei er eit mangfaldig grønt fellesskap i parsellhagen på Storetveit. FOTO: ALICE BRATSHAUG

Ein ny grøn parselloase

Det er ei enorm interesse for den nye parsellhagen på Storetveit. – Eit grønt fellesskap, seier eldsjela Stig Madsøy.

Bruk lokale aviser og nettsider til å skape oppmerksomhet om betydningen av urbane dyrkingsaktiviteter. Det kan bidra til støtte og godvilje for prosjektene.

Det er viktig å bygge relasjoner til lokalpolitikere og journalister i lokalaviser, så invitere dem til arrangementer og sørge for at de har korrekt informasjon om parsellhagens organisering, antall brukere osv. Det er viktig å øke forståelsen for at også parsellhager fortjener en plass i landskapet, på lik linje med for eksempel idrettsaktiviteter, og at også parsellhagene er en rekreasjons- og friluftaktivitet med betydning for psykisk og fysisk helse.

Inviter gjerne en lokalpolitiker til å holde en innledning på sommerfesten eller på en Åpen dag, og inviter gjerne en ny politiker hvert år. La dem bli kjent med arbeidet i hagen og få treffe parsellhageentusiastene. Ta gjerne noen gode bilder og lag en pressemelding dersom dere har en god nyhet. Legg litt arbeid i pressemeldingen, og sørg for at den inneholder akkurat det dere ønsker å

fortelle, og ellers er kort og poengtert. Husk at sjansen for å få ting på trykk er større jo kortere tekster man sender inn – og med et godt bilde i god oppløsning. (Se eksempler på en pressemelding i vedlegg 8). Nederst i pressemeldingen bør dere oppgi navn og telefonnummer til kontaktperson, og navn og telefonnummer til fotografen som skal krediteres for bildet. Om fotografen ikke skal ha betaling for bildet så er det lurt å oppgi dette med en gang.

NB! Parsellhagelagets leder og andre som blir intervjuet om parsellhagen bør alltid be om sitatsjekk. Dette har du krav på. Du kan aldri stole på at en journalist vil gjengi det du har sagt korrekt, og derfor må du insistere på sitatsjekk også når journalisten påberoper seg tidsnød etc.

9 Kommunens rolle

9.1 Kommunale planer

Kommuneplanens arealdel

Etter hvert kommunevalg skal kommunene rullere arealplanen sin. Kommuneplanens arealdel (KPA) sier noe om bruk og vern av arealene i kommunen frem til neste planperiode. Planen er juridisk bindende. Planperiodene er ofte på 4-8 år.

Forslag til KPA legges ut på høring før den vedtas av kommunestyret. Det er viktig at alle som ønsker å tilrettelegge for flere parselhager eller grønne områder der de bor, sender innspill i høringsrunden til planavdelingen i kommunen. Slik kan kommunen få kjennskap til at det er innbyggere som ønsker å få lagt til rette for flere parselhager. Hvis ingen melder inn et ønske/behov, er det lite sannsynlig at planavdelingen vil foreslå tilrettelegging av arealer som er egnet til dyrking.

I byene kan aktuelle dyrkingsarealer være restarealer etter utbygging på tidligere landbruksjord, deler av parker, friluftsområder eller arealer i tilknytning til skoler og barnehager. Planformål i KPA som kan brukes til parselhager kan være omtalt som *grønnstruktur*, *park*, *friområder* eller *skole/barnehage*.

Plandokumenter og strategier

Vedtatte plandokumenter og strategier forteller noe om hvilke prioriteringer som gjøres i kommunen din. Har kommunen utarbeidet en *Grøntplan* eller en *Landbruksplan*, eller kanskje til og med en *Plan for urbant landbruk*? Slike planer er ikke juridisk bindende, slik kommuneplanens arealdel er, men de forteller likevel noe om i hvilken retning politikerne ønsker at kommunen skal utvikle seg.

I byer som Oslo og Bergen er det utarbeidet flere planer og dokumenter som sier at «byen skal bli grønnere», eller at «det skal legges til rette for å utvikle og sikre skole- og parselhager». Bruk slike dokumenter for det de er verdt. For dere som ønsker å etablere nye parselhager kan det være greit å vise til relevante dokumenter med uttalte "grønne målsettinger" når dere tar kontakt med de relevante avdelingene i kommunen.

Områdeplaner og reguleringsplaner

Områdeplaner eller reguleringsplaner er mer detaljerte planer for bruk av et område eller en tomt. Parselhageområdene er sjelden regulert til parselhagedyrking i områdeplaner eller reguleringsplaner. I tettbygde strøk blir parsellarealene derfor sårbare for utbyggingsinteresser.

Alle reguleringsplaner – private eller offentlige – blir sendt ut på offentlig høring, og blir kunngjort på kommunens nettsider eller i lokalaviser. Følg med på hva som skjer i kommunen og bydelen din, og send gjerne inn kommentarer til planer som er på høring. Både organisasjoner og privatpersoner kan komme med innspill til planer før de blir vedtatt. Fortell politikere og kommunebyråkrater om behovet for en parsellhage der du bor, eller der nye boliger etableres.

Tidligere har det vært uklart hvordan landbrukseiendommer skulle behandle parsellhagedrift. I 2010 kom det en oppklaring vedrørende parsellhager og kolonihager fra Klima og miljødepartementet:

Dersom et areal skal omfattes av arealformålet landbruk kreves det at aktiviteten/tiltaket er en del av landbruksproduksjon og at denne er relatert til gårdens egen produksjon og ressursgrunnlag. Området bør vurderes å regulere til parsellhager (SOSI kode 1630), heller enn kolonihager, fordi det vanlige er at kolonihager også er bebygde, i motsetning til parsellhager. ([KMD, Kap. 12, Reguleringsplan](#))

9.2 Hvem skal man kontakte?

Både planavdeling, landbrukskontor, parkavdeling eller bymiljøetat kan være aktuelle samarbeidspartnere i arbeidet med å finne egnede arealer for etablering av parsellhager. Sjekk kommunens nettside. I store kommuner er det stadig endringer i administrasjonen, men sentralbordet i kommunen vil kunne være behjelpelig med å sette deg over til rette avdeling eller person.

I dialog med kommunen kan det legges til rette for mange spennende dyrkingsprosjekter. Foto: Gerd Lithun

Det beste kan være å sende en skriftlig henvendelse til postmottaket i kommunen, eller til postmottaket i avdelingen som har ansvaret for vedlikehold av grøntarealer, med en kort beskrivelse av parsellhage-prosjektet, og med spørsmål dere ønsker å få svar på. Tar det lang tid å få et svar, er det bare å etterlyse en tilbakemelding.

All skriftlig korrespondanse blir registrert i kommunens arkiver. Dette gjør det enklere å følge opp saker videre, selv om ansatte slutter eller kommunens organisasjon endres. Kanskje får du oppgitt en kontaktperson for senere direkte henvendelser om parsellhagen, slik at du kan ringe når du har spørsmål? Hovedregelen bør likevel være at all korrespondanse med kommunen om parsellhageetablering og drift foreligger skriftlig. Har du fått en lovnad eller en avtale per telefon, så send en e-post og be om bekreftelse på det dere har blitt enige om. Dokumentasjon og historikk er viktig, både for parsellhagelaget og kommunen.

Den som ønsker å etablere en ny parsellhage gjør også lurt i å etablere kontakt med lokalpolitikerne, gjerne fra flest mulig partier. De vil kunne gi nyttige råd på veien, og til syvende og sist er det de som bestemmer.

Samarbeid med velforeninger og skoler

I arbeidet med å etablere parsellhagen kan det også være en god idé å kontakte den lokale velforeningen. Den kan bli en viktig samarbeidspartner og støttespiller i arbeidet med å få etablert en parsellhage. Mange eldre medlemmer i velforeninger har ofte stor kunnskap om lokalmiljøet og de ulike områdenes historie, og kan være verdifulle rådgivere i arbeidet med å finne et egnet område for en parsellhage.

Tore Faller (t.v), leder for skolehagene i Oslo kommune, har delt raust av kunnskapen sin og stilt opp der skolehager og parsellhager har trengt hjelp, i en hel generasjon. Foto: Frøydís Lindén

De siste årene har også skolehagene fått en renessanse. Stadig flere har igjen fått øynene opp for skolehagenes betydning som læringsarena. De som ønsker å etablere en parsellhage bør vurdere om de skal kontakte den lokale skoleledelsen og undersøke mulighetene for et samarbeid om å etablere en felles skole-/parsellhage. Er skolen med på laget kan det være lettere å få kommunens godkjenning og støtte. Skoleledelsen kan også ha nytte av at det er lokale ildsjeler som driver prosjektet fremover.

Erfaring fra flere steder i landet har vist at samlokalisering av skole- og parsellhage har flere fordeler. Blant annet vil området være i bruk og få tilsyn både på dagtid, kveldstid og i sommerferien, noe som kan bidra til å hindre hærverk og annen uønsket aktivitet i hagen. Et grøntområde som er truet av nedbygging blir også lettere å forsvare hvis det er flere brukergrupper som står sammen og kjemper for å bevare området som hage.

10 Finansiering

Å etablere en liten, midlertidig parsellhage kan være nesten gratis. Kanskje slipper man å betale leie for arealene, parselldyrkerne kan bruke egne eller lånte redskaper og vann kan tas fra en bekk. Men å omforme et areal til en permanent parsellhage med vannrør i bakken og vannposter, gangveier, fellesarealer med bærbusker og frukttrær, benker, bord og boder med redskaper til utlån, det koster penger.

En viktig del av planleggingen av en parsellhage er å kartlegge mulig drahjelp og støtte fra kommunen, lage en plan, innhente priser og lage et budsjett for etableringen av hagen. Så snart parsellhagelaget har organisert seg, og budsjettet er klart, er det bare å begynne å søke om økonomisk støtte. Å få økonomisk støtte til oppstart av en parsellhage er lettere enn mange tror, men budsjettet må være gjennomarbeidet og realistisk.

Budsjettet bør for eksempel angi nøyaktig hva slags håndredskaper man ønsker å kjøpe og antall for hver type, størrelse og type redskapsbod (byggesett?), osv. Budsjettposter som inngjerding og etablering av vannposter bør vise til innhentete skriftlige anbud, og anbudene må ligge som vedlegg til budsjettet. Ikke la dere skremme om totalsummen blir større enn hva dere hadde trodd. Et detaljert budsjett viser seriøsitet, og gjør det lettere å få økonomisk støtte. Husk at parsellhagen er et sosialt møtested som kan søke penger fra et bredt spekter av steder, der både kultur-, landbruks- og integreringsformål kan være tildelingskriterier.

Flere steder er det kommunen selv som er en av initiativtagerne til en parsellhage. At man helt fra starten av kan trekke på kommunens ressurser og fagkompetanse vil være en stor fordel.

10.1 Offentlig støtte

Flere fylker og kommuner har de siste årene hatt økt fokus på verdien av urban dyrking, og har innført tilskuddsordninger til dyrkingsprosjekter eller til etablering av parsellhager/urbant landbruk.

Gå i dialog med kommunens ansatte og søk råd før du søker om penger og bistand til tilrettelegging. Dersom kommunen mangler ordninger for støtte til urbant landbruk kan man oppfordre lokalpolitikere til å etablere slike. Undersøk også om det kan være aktuelt å søke på tilskuddsordninger for frivillighet, folkehelse, integrering eller tilskudd til tiltak for barn og unge. Det finnes mange muligheter i tilskuddsjungelen, men man må bruke litt tid på å orientere seg.

Lenker til bykommuner med støtteordninger for urbant landbruk – 2020:

[Oslo Kommune](#)

[Trondheim Kommune](#)

[Bergen kommune](#)

Vet du om flere kommunale nettsider med støttetiltak for urbant landbruk, så hold oss orientert. Vi oppdaterer oversikten fortløpende.

10.2 Stipender og legater og andre støtteordninger

[Legathåndboken](#) inneholder mye nyttig informasjon for den som ønsker å søke om økonomisk støtte til allmennyttige prosjekter. Legathåndboken er en katalog over stipender og legater, og noen kan være aktuelle å søke på for dem som ønsker å etablere eller drifte en parsellhage.

Mange steder i landet kan man også søke om midler fra lokale sparebanker, forsikringsselskaper, renovasjonsselskaper, kraftlag, borettslag og lokalt næringsliv som har satt av midler til tiltak som bidrar til utvikling av gode nabolag eller lokalsamfunn.

På nasjonalt plan er det i tillegg en rekke allmennyttige private fond og stiftelser som hvert år utbetaler millionbeløp til alle mulige gode formål. For eksempel Gjensidigestiftelsen og [Sparebankstiftelsen](#). Sistnevnte støtter ”*tiltak innen kunst, kultur, friluftsliv, idrett, naturkunnskap, nærmiljøaktiviteter og kulturminner.*” Parsellhagedyrking vil høre inn under flere av disse temaene.

Lag gjerne deres egen liste med årlige søknadsfrister for tilskuddsordninger og stiftelser, og legg datoene inn i årshjulet til styret i parsellhagelaget. Dersom dere får økonomisk støtte, følger det ofte med en enkel rapporteringsplikt. Husk å notere ned fristen for rapportering.

10.3 Utforming av søknader

Les formålet til tilskuddsordningen og være sikker på at det dere ønsker å gjøre, faller inn under ordningen. Prøv å skreddersy hver søknad. Det er ikke alltid at for eksempel en privat stiftelse er helt tydelige på hva de liker å gi støtte til. Derfor er det ofte lurt å ringe den oppgitte kontaktpersonen for tilskuddet eller fondet/stiftelsen for å spørre om tiltaket dere har tenkt å søke om støtte til faller innenfor rammene for det stiftelsen er interessert i å støtte.

I prosessen med å skrive en søknad er det alltid en fordel å vise til at dere er en gruppe personer (hvor mange?) som ønsker å etablere en parsellhage, eller allerede er i gang med å drifte en. Vær tydelige på hva dere søker om, gjerne allerede i søknadens første setning. Deretter forklarer dere kort hvem dere er, hva som er prosjektet/planen og hvordan dere ønsker den gjennomført. Det må fremgå helt klart hva dere ber om av tilrettelegging eller økonomisk støtte. Legg

alltid ved et budsjett der egenandeler/egeninnsats og dugnadsinnsats (kr 150-200 i timen) er tatt med.

Ryddige, oversiktlige søknader og et realistisk budsjett inngir tillitt. Det er også lettere å få kommunal støtte og leiekontrakt dersom man som søker får frem at parsellhagelaget er åpent og inkluderende og til glede for mange i et nabolag, og ikke er en privat/lukket gruppe.

Både kommuner og private stiftelser kan ha egne søknadsportaler og elektroniske søknadsprosesser. Har man ikke informasjonen som etterspørres for hånden, så stopper den elektroniske søknadsprosessen opp. Start derfor søknadsprosessen i god tid så dere rekker å skaffe den aktuelle informasjonen/dokumentasjonen før søknadsfristen går ut.

I startfasen kan det være mange som ikke ønsker å bruke så mye tid på å skrive søknader, men heller vil komme i gang med det praktiske hagearbeidet. Det er forståelig, men det er mange fordeler ved å få avtaler og infrastruktur på plass så tidlig som mulig. En vellykket etablering av en parsellhage krever at noen er villige til å bruke tid på å få på plass kontrakter og tilrettelegging, og søke om ekstern finansiering. En vanlig medlemskontingent vil neppe alene kunne finansiere *etableringen* av en ny parsellhage, men driften i et normalår vil trolig kunne finansieres med medlemskontingenten.

11 Litteraturliste

11.1 Film

["Den urbane hagen"](#), laget av **Dæhlen, M & Ortiz, R 2011**

[Urtehagen på Grønland](#), av Gatekunstakademiet, **MAJOBØ, 2013**

11.2 Rapporter, artikler, litteratur fra Norge

En fortelling om urbant landbruk

Om dyrkingsprosjekter i fire kommuner; Skedsmo, Lørenskog, Nittedal og Rælingen. [ISSU 2018](#)

Bolig og eiendomsetaten, Oslo kommune

Byfornyelse med parsellhager. Prosjektrapport fra prøveprosjektet 1.7.93

Dæhlen, M & Ortiz, R, *Urban dyrking: Tanker og ideer om dyrking i byen*, Senter for Byøkologi, BYØK-rapport 01/11

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, rapport nr. 1/2014. [Urbant landbruk – bærekraftig, synlig og verdsatt](#)

Gallis, Helene: [Dyrk Byen! Håndbok for urbane bønder](#), 2015

Haavie, Siri: [Den langsomme tids landskap](#) - Kronikk Aftenposten, 26.08.2001

Haavie, Siri: [Parsellhagedyrking i Oslo – en statusoversikt](#), Osloforskning, rapport 1/2001

Haavie, Siri: [Parsellhager i et overflodssamfunn – fra matauk til livsstilsprosjekt](#), PLAN 5-2000

Haavie, Siri: [Parsellhagen - en møteplass for ulike kulturer](#), PLAN 6-2005

Haavie, Siri: Dyrker bylivet, Byminner nr. 3, 2009

- **Se også litteraturlisten og lenkelisten på parsellhager.no**

Kavli, Ingvild Marie: "Går det bra med grønnsakene dine?": Parsellhager som flerkulturelt samlingspunkt og integreringsarena. Masteroppgave i samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo, 2013.

Kirsty McKinnon, [Kjøkkenhage](#), 2011

11.3 Rapporter, artikler, litteratur fra utlandet

[Growing in the community](#) (2. edition, 2015) – britisk veileder til parsellhagedrift. med [tilleggsdokument](#).

[Allotment plottolders handbook](#), Manchester

[Dyrk Byen – livskvalitet med urban farming](#), København 2014.

[Sådan laver du en byhave](#), København 2015. Last ned pdf.

[Dyrk dit nabolag](#), Danmark 2012.

[Dyrk din by, Fælles byhaver og frivillighed i byfornyelsen](#), Danmark 2012

[Creating space for sustainable food systems in urban communities](#), Handbook, Practical approaches and examples for cities, EU 2015

[Food For the City. A future for the Metropolis](#), Stroom den Haag, 2013, NAI Publishers

[Farming the city. Food as atool for Today's Urbanisation](#), Ed. CITIES trancity^xvaliz, 2013

www.tagtomat.dk i København

www.nabolagshager.no i Oslo

Listen er ikke endelig og ble sist oppdatert i 2020. Den vil oppdateres hvert år – send oss gjerne informasjon om relevante bøker, artikler og lenker til: fmhofli@fylkesmannen.no

12 Vedlegg

NB! Vedleggene er eksempler og er ikke utformet som kvalitetssikrede maler. De er ment som et utgangspunkt for å lage egne, tilpassede styringsdokumenter for egen parsellhagedrift. Send oss gjerne eksempler fra din parsellhage.

Vedlegg 1

Eksempel fra Bergen kommune

AVTALE MED GRUNNEIER OM LEIE AV PARSELLAREAL

AVTALEPARTER

Utleier:
Orgnr.:
Adr.:

Leietaker:
Orgnr.:
Adr.:

§ 1 AVTALEN GJELDER

Avtalen gjelder et mindre avgrenset areal på Gnr. Bnr., se vedlagt kartskisse.

1.1 Areal: Gnr. Bnr:

1.2 Avtaleperiode (fra dato – til dato):

§ 2 LEIEFORHOLDET VARIGHET

2.1 Avtale om disponering av arealet til dyrking gjelder:

Navn på forening/lag:

Organisasjonsnummer:.....

§ 3 UTGIFTER

3.1. Alle utgifter og avgifter vedrørende bruk og ved tilbakelevering av eiendommen, har leietaker ansvar for.

§ 4 BRUK AV LEIEOBJEKTET

4.1. Utleier har ikke ansvar for om leietakers bruk av eiendommen ikke blir tillatt av

bygningmyndighetene, annen offentlig instans eller som følge av krav fra naboene etter naboerrettslige regler, selv etter denne avtalen er inngått.

4.2. Dersom det er behov for uforutsett bruk av arealet av offentlige instanser i avtaleperioden, kan avtalen øyeblikkelig sies opp med 6 måneders varsel.

4.2. Felling av trær og bortføring av masser er ikke tillatt uten samtykke fra utleier.

§ 5 LEIERS PLIKTER

5.1. Det er leietakers ansvar å til enhver tid å holde det leiearealet ryddig og ordentlig stand.

5.2. Eiendommen må ikke benyttes på en slik måte at det oppstår ubehageligheter eller at det er til sjenanse for omgivelsene eller naboene.

5.3. Leietaker plikter ved tilbakelevering av arealet, å gi det tilbake i ryddet stand, og tilnærmet lik stand slik arealet var, før avtalen ble inngått. Dette vil si uten kompostkasser og andre materialer og innretninger er fjernet.

5.4. Ved opphør av leieforholdet plikter leier å kontakte etat/avdeling for for avtale fremvisning av istandsatt eiendom etter denne kontrakten.

5.5. Utleier skal til enhver tid ha uhindret tilgang til eiendommen for besiktigelse, men styret/kontaktperson bør normalt varsles før besiktigelse.

§ 6 MISLIGHOLD

6.1. Brudd på kontraktens bestemmelser er mislighold. Ved vesentlig mislighold av kontrakten kan utleier øyeblikkelig heve kontrakten.

§ 7 SÆRLIGE BESTEMMELSER

7.1. Arealet skal kun benyttes til dyrking av vekster, og det kan ikke dyrkes vekster for personlig inntekt. Arter som står på nasjonal liste over fremmede arter, skal ikke benyttes i den grad arten står i risiko for spredning ut i naturen og skade på stedegent naturmangfold.

7.2 Leietaker kan benytte arealet til oppbevaring av kompostkasse og utstyrskasse.

7.3. Utleier har ikke ansvar for skade eller tap som måtte oppstå ved hærverk, naturskade etc.

7.4. Hensetting eller dumping av avfall er ikke tillatt på eller i nærheten av arealet.

§ 8 SIGNATUR

Denne avtalen er undertegnet i to eksemplarer, hvorav partene beholder hvert sitt.

Sted, den.....

Sted, den.....

Vedlegg 2

VEDTEKTER

For xx parsellhagelag
Vedtatt første gang: xx.xx.xx
Sist endret: xx.xx.xx

§ 1 Organisasjon

XX parsellag ble stiftet høsten 1981. Vedtektene ble godkjent første gang den xx.xx.xxxx. Laget leier arealet av Oslo Kommune Friluftsetaten med et årlig vederlag. Laget er meldt inn i Enhetsregisteret i Brønnøysund med org. nr. 991707131.

§ 2 Formål

Lagets formål er å gi beboerne i nærmiljøet mulighet til å dyrke egne vekster. Parsell dyrking ses på som miljøskapende tiltak der brukerne kan komme sammen, dyrke felles interesse, oppleve gleden ved å dyrke og utvikle sosiale bånd på tvers av kulturelle forskjeller. Laget skal skaffe medlemmene faglig hjelp og rettleiding, samt organisere felles innkjøp av driftsmidler i parsellhagen (for eksempel redskaper, organisk gjødsel, kalk osv).

§ 3 Medlemskap

Enhver privatperson som leier parsell og som betaler den fastsatte kontingent, er automatisk medlem av parsellhagelaget. Det inngås en skriftlig leiekontrakt med ordensregler mellom laget ved styret og den enkelte parselleier. Det er kun personer som bor i Oslo kommune som kan være medlem. Ved flytting fra Oslo kommune opphører medlemskapet. Hver parsell har en stemme på årsmøtet.

§ 4 Årsmøte

Årsmøtet holdes hvert år og skal avvikles innen slutten av oktober. Skriftlig innkallelse med sakliste, årsrapport og regnskap sendes medlemmene minst 14 dager før møtet.

Årsmøtet skal:

- Velge ordstyrer, referent og to personer (ikke blant styremedlemmene) til å undertegne protokollen (referatet)
- Behandle årsrapporten
- Behandle og godkjenne regnskapet – regnskapsåret varer fra 1. september til 30. august
- Behandle og godkjenne arbeidsplan og budsjett for kommende år
- Fastsette kontingent som skal dekke avgift til Oslo kommune og driften av laget
- Behandle eventuelle vedtektsendringer
- Velge styreleder og styremedlemmer etter forslag fra valgkomiteen
- Velge valgkomite på 2 medlemmer for 1 år
- Godkjenne revisor for regnskapet
- Behandle øvrige saker fra sakslister.

Saker som medlemmer vil ha behandlet på årsmøtet, må skriftlig sendes til styret minst 2 måneder før årsmøtet holdes. Styret drøfter de innkomne forslag og legger fram disse på årsmøtet, sammen med forslag til vedtak. Saker som ikke er oppført på sakslisten, kan ikke behandles.

§ 5 Ekstraordinært årsmøte

Ekstraordinært årsmøte kan holdes når styret finner det påkrevet eller når en tredjedel av medlemmene krever det. Innkalling må sendes skriftlig minst 14 dager før møtet. Kun de saker som er oppført i sakslisten kan behandles.

§ 6 Styret

Parsellhagelaget ledes av et styre på 5 medlemmer i og 1 varamedlem. Styret er beslutningsdyktig når minst halvparten av medlemmene er til stede. Kun medlemmer kan velges inn i styret. Styreleder velges for 1 år av gangen. De øvrige styremedlemmene velges med en funksjonstid på 2 år. Av disse går 2 ut hvert år. Varamedlem velges for 2 år. Styret utpeker nestleder, sekretær og kasserer eller en kombinert sekretær/kasserer. Referatene fra styremøtene og årsmøtene lagres elektronisk. Vedtak i styret avgjøres ved simpelt flertall. Ved stemmelikhet avgjør leders stemme.

Styret har til oppgave:

- Å lede lagets arbeid i samsvar med vedtektene
- Å forvalte midlene og fellesarealet i samsvar med vedtektene, arbeidsplan og budsjett
- Å påse at lagets ordensregler og vedtak fattet av årsmøtet følges
- Å tildele ledige parseller til nye medlemmer og holde medlemsliste med venteliste.

§ 7 Vedtektsendringer

Forslag til vedtektsendringer kan fremmes av styret eller medlemmer. Forslagene må være kommet inn til styret minst 2 måneder før årsmøtet. Styret behandler innkomne forslag og legger disse fram på årsmøtet sammen med styrets forslag til vedtak. De foreslåtte vedtektsendringene skal sendes ut sammen med innkallingen. Gyldig vedtak om vedtektsendringer krever minst 2/3 av de avgitte stemmene på årsmøtet.

§ 8 Oppløsning

Forslag til oppløsning av laget legges fram av styret og varsles medlemmene skriftlig minst 2 måneder før årsmøtet. Oppløsning av laget må behandles av årsmøtet og krever 2/3 flertall av de avgitte stemmene.

Ved oppløsning av laget utbetales medlemmenes depositum til det enkelte medlemmet. Resten av midlene overlates til Park og Idrett i Oslo Kommune til oppbevaring i minst 5 år. Blir det i 5-årsperioden dannet et nytt parsellag på samme område, kan det nye laget overta midlene. Blir det ikke nytt parsellag innen 5 år, tilfaller midlene Park og Idrett i Oslo kommune, som nytter dem til fremme av parsellhagesaker i distriktet. *(Det er viktig at frivillige lag og foreninger ikke gir et eventuelt overskudd ved nedleggningen av foreningen, som et utbytte til medlemmene. Et overskudd skal alltid gis bort til andre frivillige eller offentlige tjenester).*

Vedlegg 3

Praktisk gjennomføring av årsmøtet – utfyllende informasjon

ÅRSMØTETS OPPGAVER

1. Valg av ordstyrer, referent for møtet og tellekorps
2. Godkjenne innkalling og dagsorden
3. Velge 2 medlemmer til å underskrive protokollen (referatet fra årsmøtet)
4. Behandle og godkjenne årsrapport
5. Behandle og godkjenne regnskap
6. Fastsette medlemskontingent og pris for leie av parsell, og vedta utsendt budsjett
7. Behandle saker og innkomne forslag
8. Valg av nye styremedlemmer
9. Valg av valgkomité og revisor

Valg

Av vedtektene skal det fremgå hvor mange faste medlemmer og varamedlemmer som skal velges til styret, og hvordan leder skal velges. Det skal også fremgå oppnevningstid. Det vanlige er at leder velges for ett år av gangen, mens faste medlemmer velges for to år av gangen, og der to faste medlemmer er på valg hvert år for å sikre kontinuitet. (Dette betyr at i selve oppstartsåret så velger man to faste styremedlemmer for et år og to for to år.) Varamedlemmer velges vanligvis for 1 år. På årsmøtet skal det også velges en valgkomite bestående av 2 medlemmer (foreslått av styret), samt revisor. Å sitte i valgkomiteen eller være revisor er viktige oppgaver. Sørg for å gi oppgavene til de rette menneskene!

Fastsettelse av parsell-leien

Årsmøtet skal eventuelt justere kontingenten for et nytt parsell-år (mars-mars), basert på budsjettforslag som skal vedtas.

Behandle saker og innkomne forslag

Det er viktig at styret forbereder innkomne forslag, slik at sakene er formulert slik at de kan stemmes over.

Hvis det er saker som ikke må stemmes over (ikke på saklisten), bør slike saker tas *etter at årsmøtet er ferdig*, og heller referatføres som et medlemsmøte og som orientering til styret.

Ekstraordinært årsmøte

Det kan innkalles til et ekstraordinært årsmøte når styret finner det nødvendig eller når 1/3 av medlemmene krever det. Innkalling til et ekstraordinært årsmøte skal sendes ut skriftlig av styret minst 2 uker før møtet. Bare saker som står på saklisten kan behandles på møtet.

Vedlegg 4

Eksempel på hva et styre har ansvar for, fra Ellingsrud parsellhage (pallekarmer)

STYRETS OPPGAVER

Styret

I. Styret i Ellingsrud parsellhage består av minimum 5 medlemmer (leder, sekretær, kasserer og 2 styremedlemmer). Medlemmene velges for 2 år av gangen, leder for 1 år. Alle valg skal foregå på årsmøtet som holdes innen 31. mars. Forslag til nye styremedlemmer skal fremmes på årsmøtet. Ved gjenvalg velges man for 1 år av gangen, uavhengig av hvilken rolle man innehar i styret.

II. Styrets ansvarsområde:

1. Styret innkaller til årsmøtet og avgir årsberetning, samt legger frem regnskapet. Styret skal påse at parsell/dyrkekasser drives forsvarlig.
2. Evt. framleie av parsell/dyrkekasser skal alltid godkjennes av styret.
3. Styret skal påse at leier til enhver tid overholder reglene for leie av pallekarmer. Brytes disse kan styret si opp leieforholdet med vedkommende leier. Styret kan inngå nye leieforhold dersom dyrkekasser blir ledige på feltet.
4. Styret skal sørge for at lagets installasjoner vedlikeholdes (kompostbinger, vanntilkobling, redskapsbod og lignende.) Styret skal foreta nødvendig innkjøp av felles vedlikeholds- og parsellutstyr.
5. Styret skal sørge for nødvendig informasjon til medlemmer med medlemsinfo på facebook og e-post. Leier oppfordres til å sjekke info på facebook (e-post).
6. Styrets oppgave er å lede Ellingsrud parsellhage og dets arbeid i samsvar med reglene og på grunnlag som fattes av Ellingsrud parsellhage på årsmøtet.
7. Styret er ansvarlig for åpning og stengning av vannet vår og høst.
8. For at styrevedtak skal være gyldig, må minst 4 styremedlemmer ha stemt og derav minst 3 ha stemt for vedtaket.
9. Styret i Ellingsrud parsellhage må til enhver tid forholde seg til og følge hovedstyret i Forening til minne om Kristian & Øyvind.

III. Medlemskap – oppfølging av styret:

1. Medlem av laget blir enhver som godtar lagets regler og som betaler fastsatt årskontingent på kroner 50,- pr. dyrkekasse (2 pallekarmer oppå hverandre) pr. år. Styret forbeholder seg retten til å justere årsavgiften for 2018. Avvik fra denne reglen kan gjelde skoler og barnehager, der medlemskapet er en del av pedagogisk opplæring og unndras fra årsavgift.
2. Utmelding skal skje skriftlig. Medlemmer som ikke er utmeldt skriftlig (på e-post) innen årsmøtet før 31. mars 2018, vil automatisk bli regnet som medlem
3. Årskontingenten for 2017 skal være innbetalt innen 1. juni 2017, og årskontingenten for 2018 før årsmøtet som avholdes før 31.mars 2018. Er ikke årsavgiften innbetalt innen fristen ansees leieforholdet som avsluttet.

IV. Møter:

1. Vanlig styremøte skal avholdes så ofte styret ønsker det.
2. Ekstraordinært årsmøte skal innkalles når styret eller minst 1/4 av medlemmene krever det. Regnskap skal følge kalenderåret. Lagets ordinære årsmøte skal avvikles innen 31. mars.
3. Forslag til saker på årsmøtet må være styret i hende 4 uker før.
4. Dato for årsmøtet, samt sakliste skal være medlemmene i hende 2 uker før årsmøtet.

5. Forslag om endringer av lagets regler skal være kommet til styret minst 2. mnd. før årsmøtet. Styret legger fram forslaget på årsmøtet sammen med en orientering om styrets syn. For at et årsmøtevedtak skal være gyldig, kreves et flertall på minst 2/3 av de gitte stemmer. Hver parsellkarmleier har en stemme.

Vedlegg 5

LEIEKONTRAKT FOR EN PARSELL

Leiekontrakt for medlemmene av XX parsellhagelag
Vedtatt sist gang årsmøtet xx.xx.xx (dato)

§ 1 XX parsellhagelag bortleier herved
Parsell nr xx til NN (Navn)

Parsellenes størrelse varierer fra 25 m²-50 m². Plasseringen er inntegnet på vedlagte kart.

§ 2. Leie gjelder fra 1. januar til 31. desember. Oppsigelse må skje innen 1. februar, men det er ønskelig at dette skjer før årsskiftet. Leien betales innen 1. februar utleieåret.

§ 3. Parsellen kan bare benyttes etter styrets godkjenning, signering av leiekontrakten og etter at leien er betalt. Det innbetales i tillegg et depositum for parsellen og for nøklene til redskapsboden og vannuttakene.

§ 4. Ingen parselleier/husstand kan leie mer enn en parsell. Parsellen skal primært drives av leieren såfremt ikke annet er avtalt med styret. Fremleie er ikke tillatt.

§ 5. Det planlegges normalt tre dugnader per år. Det forutsettes at hver parselleier deltar på 2 av dem. Er noen forhindret fra å delta på de fastsatte dagene, kan vedkommende få tildelt spesielle oppgaver etter avtale.

§ 6. Til hver parsell hører det til noen solbær - og/eller ripsbusker i enden av parsellen, og med noen få unntak et kirsebærtre utenfor parsellen (sammenlikne med parsellkartet). Bærbuskene og kirsebærtrærne ved kortsidene er felles ansvar og til felles glede.

Vedlegg til leiekontrakten: ordensregler

Vedlegg 6

Eksempel på ordensregler:

ORDENSREGLER

Eksempel 1: Etterstad Parselhage

ORDENSREGLER OG RETTIGHETER OG PLIKTER FOR PARSELLEIERE

1. Parsellen skal benyttes til dyrking av grønnsaker, blomster, urter og bær (ikke frukttrær). Leierne bes om å vise hensyn når det gjelder planting av større busker da røttene har lett for å forville seg inn i naboparsellen eller kast skygge. Det er spesielt viktig at bringebærbusker og jordskokk plantes i god avstand fra naboparsellen. Bærbusker skal klippes årlig og høyden trimmes, slik at de kun skygger på egen parsell.
2. Parsellen skal dyrkes fra første tildelingsår i henhold til lagets vedtekter og ordensregler. Dyrkingen skal være kommet i gang senest 20. mai. Det vil bli gitt skriftlig varsel hvis leieren ikke har arbeidet før 1. juni. Dersom parsellen fortsatt ikke er oppdyrket innen 1. juli vil styret sende oppsigelse. Dette grunnet stor interesse for parsell dyrking og en lang venteliste. Unntak: det er mulig å ta kontakt med styret hvis leieren er i en vanskelig livssituasjon og ikke er i stand til å ta vare på parsellen. Styret vil da vurdere saken, eller eventuelt gi utsettelse eller tilby en annen midlertidig løsning. Leier må selv aktivt søke skriftlig om unntak fra regelen (e-post ok).
3. Det skal ikke settes opp gjerde mellom parsellene. Hvis ønskelig kan jorden støttes opp med treplanker.
4. Leieren skal holde parsellen ryddig og rimelig fri for ugress. Herunder hører også midthellegangen som passerer ens egen parsell. Hver leier er spesielt ansvarlig for den sørlige hellegangen mellom parsellene. Hellene skal lukes og rettes opp om de sklir ut. Mislighold av parsellen eller deler av parsellen, slik som gjengroing eller spredning av smittsomme plantesykdommer, fører til at leieforholdet opphører etter at skriftlig varsel er gitt.
5. Leieren plikter å bruke statskontrollerte settepoteter (pga av fare for spredning av potetsykdommer). Kvittering fra emballasjen med navn på parselleier, legges i postkassen i boden eller bilde av kvittering sendes på e-post til styret. Det er spesielt viktig å holde kontroll på skvallerkål. Skudd fra trær og busker må fjernes regelmessig. Det må ikke flyttes busker/stauder fra steder der brunsnegler er påvist. Det henstilles til leieren å unngå planter som er «svartelistet» og som representerer et problem for hage og natur. Se oppdatert liste på denne nettsiden: <https://www.artsdatabanken.no/fremmedearter/fremmedearterinorge/2012> Ny liste fra våren 2018.
6. Bruk av plantevernmidler er ikke tillatt. Det advares mot overdreven bruk av kunstgjødsel for å unngå å utarme jorden og skape avrenningsfare til grunnvann. Det anbefales å drive jorden mest mulig etter økologiske prinsipper.
7. Alt hageavfall skal enten komposteres på egen parsell eller bringes ut av parsellen og kastes hjemme. Å kompostere diverse matavfall fra husholdningen er kun tillatt i lukket (rottetett) isolert varmkompostbinge. Vi er pålagt å holde parselhagen ryddig. Plastposer og søppelsekker skal derfor ikke oppbevares på parsellen.

8. Det kan når som helst innføres restriksjoner dersom smittsomme plantesjukdommer eller farlige skadedyr påvises av styret eller offentlige myndigheter.
9. Tyveri/nasking/høsting fra andres parseller fører til umiddelbar bortvisning og oppsigelse av leieforholdet.
10. Felles redskaper oppbevares i redskapsboden. Det er alles ansvar å holde boden ryddig. Redskapene skal brukes med forsiktighet. De skal alltid vaskes etter bruk og settes tilbake på plass. Kompostkvern, kantklipper og gressklipper skal kun brukes etter opplæring – kontakt styret ved opplæringsbehov. Det skal meldes fra til styret om ødelagte redskaper. Om noen ødelegger redskaper pga uforsiktig bruk, kan styret kreve erstatning.
11. Ved sesongslutt om høsten, skal alle høye ettårige planter og sommerblomster fjernes. Stativer, espalier o.l. må legges ned eller fjernes. Parsellen ryddes for unyttige steiner og pinner, plast og fiberduker. Gamle bringebærstengler som har visnet skal klippes ned og fjernes.
12. Ved opphør av leieforholdet skal parsellen tilbakeleveres i ryddig stand. Hvis rydding ikke skjer, kan styret tilbakeholde det innbetalte depositumet, delvis eller helt.
13. Vedlagte vedtekter for X parsellhage gjelder som en del av denne kontrakten. Kontrakten er opprettet i to eksemplarer, hvorav hver av partene beholder ett eksemplar.

Sted, dato

.....

UTLEIER:
Navn på parsellag

e-post:

Styreleder: navn

Mobiltf:

LEIER AV PARSELL:
Navn:

E-post:

Adresse:

Postnummer og sted:

Mobiltf:

Eksempel 2: Ellingsrud pallekarmhage

Fakta:

Drifter: Forening til minne om Kristian og Øyvind organisasjonsnummer 917 064 261
Avtaledokument med Bymiljøetaten (BYM) som løper fra 28.06.2016 til 31.10.2018
Foreningen til minne for Øyvind og Kristian legger premissene for Ellingsrud Parselhage og svarer for driften til BYM.

Ellingsrud parselhage ligger åpent og tilgjengelig for publikum ved Ellingsrud idrettshall, i området på gressbanen fra bjørketrærne ved grusbanen mot Ellingsrud gård. Avgrenset området er på 40x20 meter. Det er totalt plass til 250 dyrkekasser. Av disse er 8 dyrkekasser ment som modell for nysgjerrige som ikke har bestemt seg for å bli medlemmer, til å beundre, smake, se og lære. Øvrige dyrkekasser er åpne til leie for medlemmer ved å fylle ut innmeldingsskjema. Styret innvilger så lenge det finnes dyrkekasser til leie. Når det er fullt vil det bli ventelister. Hver dyrkekasse er på 120x80 cm, med 2 stk. pallekarm oppå hverandre. I tildelingen følger pallekarmer, jord og tilgang til vann samt bruk av fellesområder og redskap i egen redskapsbod.

Regler for leie av pallekarmer – del av leiekontrakt:

1. For å bli medlem må innmeldingsskjema fylles ut og sendes til styret.
2. Hele parselhagen skal være i drift og hver dyrkekasse skal beplantes senest 1.juni 2017.
3. Dyrkekassene blir tildelt av styret, og medlemmer kan ikke overdra eller bytte parsell uten styrets godkjenning. Ved stor pågang opprettes ventelister.
4. Medlemmer forplikter seg til å overholde lagets regler og plikter å dyrke hele dyrkekasse(r) fra og med første tildelingsår og så lenge leien er gyldig. Dårlig stell og uorden som bryter med reglene for vedlikehold, betyr at du mister retten til å ha dyrkekasse(r). Mislighold av leien medfører opphør av leien for etterfølgende år.
5. Alle som innvilges leiemedlemskap får tildelt dyrkekasser ned nummer og bokstav som viser antall og sted etter anvist tegning. Ingen får lage sin egen modell som avviker fra originaltegningen. Alle må forholde seg til faste farger som blir bestemt av styret.
6. Drifter stiller med: pallekarmer, jord, vanntilkobling, og fellesområde.
7. Egne regler for fellesområdet bestemmes av styret.
8. Leieforholdet gjelder fra overtakelsesdato og varer til det er gitt skriftlig varsel om oppsigelse.
9. Ellingsrud parselhage dekker sine utgifter ved årsavgift fra medlemmer og etter innvilget økonomisk støtte etter søknad fra offentlig eller private lag og foreninger. Årsavgiften går til vedlikehold og utvikling av fellesareal og fellesredskap.
10. Som medlem/leier vil du forplikte deg til å stille egne dyrkekasser, dyrke planter som er godkjent, og følge henvisninger og regler så lenge avtalen med BYM består. Det er kun lov til å dyrke grønnsaker, urter og blomster som ikke er svartelistet. Se egen liste under over planter som per i dag er forbudt ved loven. Det er ikke lov å plante bærbusker eller vekster som skygger for andre, som rosebusker eller andre store planter. Er du i tvil, ta kontakt med styret.
11. Leier forplikter seg til å overholde de regler og bestemmelser for orden og renslighet på arealet som påbys av utleier, politi eller annen offentlig myndighet. Alle har et ansvar for å holde området pent og fri for søppel.
12. Ervervsmessig virksomhet, som salg til fortjeneste av egen dyrking, er ikke tillatt. Som leier må du selv sørge for vanning, lusing og vedlikehold av egne dyrkekasser og hjelpe til der det er behov. Felles oppgaver: dugnader, kantklipping langs pallekarmene med kantfreser.
13. Fellesområdet er for alle til rekreasjon og sosial hygge. For bruken av arealet har leier ethvert ansvar etter naboloven.

14. Ved oppløsning av avtalen med Oslo kommune Bymiljøetaten(BYM) må alle være med på dugnadsarbeid for å sette området i samme stand som det var før pallekarmene ble satt opp.
15. Dersom leien opphører tilfaller verdier Forening til minne om Kristian og Øyvind. Innbetalt årsavgift blir ikke refundert.
16. Alle forplikter seg til å følge med på annonsering og innkalling til dugnader. Innkalling til informasjonsmøter skjer via epost og gruppe på facebook.
17. Ellingsrud parsellhage kan ikke oppløses uten at årsmøtet gjør vedtak om dette. Forslag om oppløsning skal legges fram av styret. Se for øvrig Avtaledokument mellom BYM og foreningen til minne om Kristian og Øyvind.

På vegne av styret i Ellingsrud parsellhage

Dato/ Navn

styreleder Ellingsrud parsellhage

Vedlegg

Tips til hvor du kan bestille frø (legg til lenke) og praktiske alternativ til svartelistede planter

Vedlegg 7

Eksempel – forslag til oppsigelse av en som leier en parsell:

OPPSIGELSE AV PARSELL

Sted xx, Dato xx

Til: Leietaker (navn) xx
Leier av parsell nummer: xx
e-post: xx

Oppsigelse av leietaker

Styret er opptatt av at det skal være en aktiv bruk av alle parsellene i xx parsellhagelag. Det skaper trivsel og inspirasjon for de andre i parsellhagen at parsellene er holdt i god hevd. Med en venteliste på xx personer kan ikke styret stå inne for at en parsell står ubrukt og ikke stelles aktivt et år eller to.

Alle som har betalt leie for en parsell i xx parsellhagelag forplikter seg til å gjøre seg forstått med og følge vedtektene og ordensreglene i parsellhagelaget. Disse ble sent til leietaker ved første gangs tildeling av parsellen. Vedtektene og ordensreglene ligger også tilgjengelige på nettsiden: xx.xx

Xx parsellag har den xx (dato) varslet leietaker av parsell nummer XX, ved ansvarlig leietaker xx (navn), om at parsellen ikke var i *aktiv drift* etter beskrivelsene i punkt xx i ordensreglene og punkt xx i vedtektene.

Det ble avdekket følgende forhold som viste at det ikke var aktiv drift av parsell nummer xx:

- gress og ugress dominerte i parsellen
- gammelt søppel og ødelagte hagemøbler var i parsellen (gjerne bilde som dokumentasjon).
- ...?

Det ble gitt skriftlig varsel på e-post (se vedlegg med bilder) med 14 dagers frist på å rette opp forholdene i parsellen. Styret kom på befaring av parsell nr XX den xx (dato), men parsellen var da fremdeles ikke i *aktiv drift*. Styret i parsellen må på grunnlag av brudd av vedtekter og/eller ordensregler, dessverre si opp leieavtalen av parsell xx med virkning fra xx (dato). Eventuelle klage på denne avgjørelsen må sendes skriftlig til styret innen en uke fra dette brevet/e-posten ble sendt til deg.

Styret vil etter xx (dato) tildele parsellen til en ny person på ventelisten. Det er viktig at styret får til en rask behandling av saken, slik at ny leietaker får mest mulig nytte av årets vekstsesong.

Hilsen
Styret i parsellaget xx
v/styreleder (Navn)

Vedlegg 8

Eksempelmal for pressemelding fra parsellhagen

dato for utsending

PRESSEMELDING

Her har du ein kort hovudtittel

- gjerne med ein stikk-tittel som kan vere eit sitat..
Så skriv du ein god og fengande ingress. Denne kan gjerne vere i utheva skrift og med eit hakk større skrifttype enn brødteksten som følgjer under.

Så kjem brødteksten, der du trekker fram hovudpunkta som du vil ha omtale rundt

- Det er alltid fint å mjuke opp med to – tre sitat. Sitata må ha stiatstrek først, og kan gjerne skrivast i ei anna form, td. kursiv og med inntrykk som her, for å vise at det er noko anna enn resten av teksten. Sitata avsluttast med namn og tittel til den som seier det, seier NN, stilling, i organisasjonen/selskapet.

Ofte lurt med mellomtittel

Mellomtittelen mjuknar opp teksten og gjer den lettare å lese for ein journalist som har kort tid til å vurdere om dette er interessant å bruke tid på eller ikkje. Så kan ein gjerne legge inn eit nytt sitat.

- Gode sitat gjer det lettare for redaksjonane, og då særleg nettmedium til å legge dei rett inn i saka. Berre ein person bør uttale seg i ei pressemelding. Berre første sitat avsluttast med fullt namn og tittel. Dei påfølgande er det nok å bruke etternamnet til personen, seier ETTERNAMN.

Til slutt er det viktig å ha kontaktinfo til den eller dei som kan uttale seg. Her er det ofte lurt å ha to personar, slik at minst ein av dei er tilgjengeleg for kommentarar.

Kontakt for meir informasjon; (dette bør vere den som er sitert i pressemeldinga)

Namn på første kontaktperson

stilling/tittel etc.

Tlf. +47 000 00 000

e-post: nn@selskapet.no

Namn på andre kontaktperson

Stilling/tittel etc.

Tlf. +47 000 00 000

e-post: nn2@selskapet.no

Bildetekster: Nederst på sida kan ein legge inn evt. bildetekster. Skriv også bildetekstene og fotobyline inn på bildefilene.

Fakta på side 2.

Enkelte gongar er det greit å oppsummere litt fakta og bakgrunn. Det ein kan gjere på side to, med ein kort ingress som her og punktvis under det ein vil oppsummere.

- Det kan vere fakta om organisasjonen/verksemda/prosjektet.
- Heile poenget er å gi journalisten mest mogleg informasjon på ein så effektiv måte som mogleg.
- Ei god pressemelding går ofte rett til publisering.

Utarbeidet av Odd Christian Dahle, 2015.